

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/I/2022/36109009468158468

VPLYV ČLENSTVA V EÚ NA ZAHRANIČNÚ POLITIKU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Diplomová práca

2022

Bc. Viktória Mačová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

VPLYV ČLENSTVA V EÚ NA ZAHRANIČNÚ POLITIKU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia
Študijný odbor: Ekológia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci záverečnej práce: doc. Milan Kurucz, CSc.

Čestné vyhlásenie

Týmto čestne vyhlasujem, že diplomovú prácu s názvom Vplyv členstva v EÚ na zahraničnú politiku Slovenskej republiky som vypracovala samostatne za použitia uvedenej literatúry.

Dátum:

.....
(Bc. Viktória Mačová)

Pod'akovanie

Touto formou by som sa chcela úprimne poďakovať môjmu vedúcemu záverečnej práce doc. Milanovi Kuruczovi, CSc. za cenné rady, odborné usmernenia, trpezlivosť a neobyčajne priateľský prístup. Zároveň by som sa chcela poďakovať mojim blízkym a priateľom za každodenné povzbudenie a motiváciu.

Abstrakt

MAČOVÁ, Viktória: *Vplyv členstva v EÚ na zahraničnú politiku Slovenskej republiky*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: doc. Milan Kurucz, CSc. - Bratislava: FMV EU, 2022, 71 strán

Cieľom diplomovej práce je analyzovať vplyv členstva Slovenskej republiky v Európskej únii na jej zahraničnú politiku zameraním sa na východné krajiny európskej susedskej politiky, Ruskú federáciu, krajiny západného Balkánu a východnej Ázie. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Obsahuje jednu schému, jeden obrázok a štyri tabuľky. Prvá kapitola je venovaná europeizácii národnej zahraničnej politiky, jej jednotlivým prístupom, dimenziám a efektom v národných štruktúrach. Táto kapitola sa zároveň venuje Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike. Druhá kapitola slúži na bližšie vymedzenie hlavného cieľa práce, parciálnych cieľov a na metodické postupy použité v práci. V tretej kapitole sú zhrnuté kľúčové udalosti vplývajúce na formovanie zahraničnej politiky samostatnej Slovenskej republiky a jej cesta do štruktúr Európskej únie. Vo štvrtej kapitole pristupujeme k samotnému vplyvu členstva na zahraničnú politiku Slovenskej republiky zameraním sa na inštitucionálne zmeny, na zahraničnú politiku voči vyššie spomenutým krajinám a strategickým dokumentom Únie. Záverečná kapitola je sumarizácia našich zistení.

Kľúčové slová: Europeizácia, Európska únia, Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika, Slovenská republika

Abstract

MAČOVÁ, Viktória: *Impact of the EU membership on foreign policy of the Slovak Republic*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Political Relations. – Thesis supervisor: doc. Milan Kurucz, CSc. - Bratislava: FMV EU, 2022, 71 pages

The aim of the thesis is to analyse the impact of the Slovak Republic's membership in the European Union on its foreign policy by focusing on the eastern countries of the European Neighbourhood Policy, the Russian Federation, the countries of the Western Balkans and East Asia. The thesis is divided into four chapters. It contains one diagram, one figure and four tables. The first chapter is devoted to the Europeanization of national foreign policy, its different approaches, dimensions and effects in national structures. This chapter also deals with the Common Foreign and Security Policy. The second chapter serves to further define the main objective of the thesis, the partial objectives and the methodological procedures used in the thesis. The third chapter summarises the key events influencing the formation of the foreign policy of the independent Slovak Republic and its path to the structures of the European Union. In the fourth chapter we approach the actual impact of membership on the foreign policy of the Slovak Republic by focusing on the institutional changes, foreign policy towards the aforementioned countries and the strategic documents of the Union. The final chapter is a summary of our findings.

Keywords: Europeanization, European Union, Common Foreign and Security Policy, Slovak Republic

Obsah

Zoznam tabuliek, schém a obrázkov	8
Zoznam skratiek	9
Úvod	10
1 Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí.....	12
1.1 Europeizácia národnej zahraničnej politiky	12
1.1.1 Európska integrácia a europeizácia, hlavné prístupy europeizácie	13
1.1.2 Vplyv Európskej únie a odpoveď členského štátu	15
1.1.3 Sprostredkujúce faktory.....	19
1.1.4 Dimenzie europeizácie národnej zahraničnej politiky	20
1.2 Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika	22
1.2.1 Historický vývoj a nástroje.....	23
1.2.2 Hlavní aktéri	26
1.2.3 Rozhodovanie a hlasovanie	28
1.2.4 Špecifiká a limity europeizácie	29
1.2.5 Spoločná bezpečnostná a obranná politika.....	31
2 Cieľ a metodika práce	33
3 Zahraničná politika Slovenskej republiky pred rokom 2004	35
3.1 Formovanie zahraničnej politiky samostatnej republiky	35
3.2 Predvstupové obdobie Slovenskej republiky do Európskej únie	38
4 Europeizácia zahraničnej politiky Slovenska po roku 2004	40
4.1 Zmena inštitucionálneho nastavenia tvorby zahraničnej politiky	40
4.1.1 Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR.....	40
4.1.2 Stále zastúpenie Slovenskej republiky pri Európskej únii	41
4.2 Koordinácia zahraničnej politiky Slovenska v rámci SZBP	42
4.2.1 Zakotvenie v programových vyhláseniach vlád	43
4.2.2 Zahraničná politika voči krajinám západnému Balkánu	46
4.2.3 Východná politika Slovenskej republiky.....	49
4.2.4 Zahraničná politika voči východnej Ázii	53

4.2.5 Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie a Strategický kompas	55
Záver	57
Zoznam použitej literatúry	59

Zoznam tabuliek, schém a obrázkov

Tabuľka 1 Dimenzie europeizácie národnej zahraničnej politiky	21
Tabuľka 2 Zakotvenie SZBP v Programových vyhláseniach vlád od roku 2002 do 2020.....	43
Tabuľka 3 Zakotvenie SZBP v Programovom vyhlásení vlád za obdobie od 2020 do 2024...	45
Tabuľka 4 Charakteristika a porovnanie Globálnej stratégie a Strategického kompasu EÚ....	56
 Schéma 1 Trojkrokový prístup k europeizácii a národnej štrukturálnej zmene	 16
 Obr. 1 Grafické znázornenie miery domácej zmeny	 17

Zoznam skratiek

APCG	Skupina ázijských partnerov OBSE pre spoluprácu (OSCE Asian Partners for Co-operation Group)
COPS	Politický a bezpečnostný výbor (Comité politique et de sécurité)
ČER	Čínska ľudová republika
EK	Európska komisia
EÚ	Európska únia
EP	Európsky parlament
EPS	Európska politická spolupráca
ES	Európske spoločenstvo
ESVČ/EEAS	Európska služba pre vonkajšiu činnosť (European External Action Service)
FAC	Rada pre zahraničné veci (Foreign Affairs Council)
MZVaEZ SR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
NATO	Organizácia Severoatlantickej zmluvy (North Atlantic Treaty Organization)
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
OSN	Organizácia Spojených národov
PESCO	Stála štruktúrovaná spolupráca (Permanent Structured Cooperation)
PVV	Programové vyhlásenie vlády
Rada EÚ	Rada Európskej únie
SR	Slovenská republika
SZ SR	Stále zastúpenie Slovenskej republiky pri Európskej únii
SZBP	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika
SBOP	Spoločná bezpečnostná a obranná politika
ZEÚ	Zmluva o Európskej únii
WEU	Západoeurópska únia (Western European Union)
ZFEÚ	Zmluva o fungovaní Európskej únie

Úvod

Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika je osobitou politikou Európskej únie, ktorá sa kvôli globálnym udalostiam a výzvam neustále vyvíja aj keď jej základné princípy ostávajú pevne zakotvené. Mier, bezpečnosť, spolupráca, demokracia, ľudské práva sú iba niektoré, ale zároveň najdôležitejšie z nich. Dynamickosť tejto politiky sa však odvíja od vôle členských štátov postupovať pri rozhodovaní a používaní nástrojov SZBP spoločne. V posledných rokoch naberá na význame kvôli neustálemu geopolitickému vývoju a bezpečnostným hrozbám v jej bezprostrednej blízkosti. Témou tejto diplomovej práce je vplyv členstva Slovenskej republiky v Európskej únii na jej zahraničnú politiku. Europeizácia národnej zahraničnej politiky je kľúčovým slovným spojením tejto práce a je dôležité poznamenať, že sa prejavuje vo viacerých smeroch. Prenášanie európskych priorít do národných je len časťou komplexnejšieho procesu, ktorý môžeme v rámci Európskej únie pozorovať. Tým, že SZBP je postavená na suverenite jej členských štátov a zasahuje do ich bytostného fungovania, je pre každé rozhodnutie dôležitá dôsledná príprava a o to intenzívnejšie sú rokovania. Koalície členských štátov Únie, v ich rôznych formátoch, pritom majú schopnosť prízvukovať dôležitosť postojov, ktoré sa môžu nachádzať uprostred celku v menšinovom zastúpení.

Slovenská republika, tak ako každý členský štát Európskej únie, má svoju vlastnú históriu samotného vzniku a integrovania sa do väčších štruktúr. Úlohou tejto diplomovej práce je poukázať na graduálne zmeny prebiehajúce v jej zahraničnopolitickom nastavení v kontexte Európskej únie, na ktorý mali vplyv aj zmeny na vnútro politickej scéne. Vplyv SZBP na zahraničnú politiku SR budeme analyzovať v rámci jej východnej politiky, ďalej voči krajinám západného Balkánu a východnej Ázie.

Táto práca je rozdelená do štyroch na seba nadväzujúcich kapitol. Teoretická časť je zameraná na vymedzenie jednotlivých poznatkov, ktoré následne uplatníme v praktickej časti na konkrétnom prípade Slovenskej republiky.

Prvá kapitola je rozdelená na dva celky. V prvom rade sa zameriame na najznámejšie interpretácie koncepcie zvanej europeizácia, charakterizujeme jej vývoj a hlavné prístupy. Priblížime proces vedúci k národnej štruktúrálnej zmene a jednotlivé dimenzie europeizácie národnej zahraničnej politiky. Súčasťou tejto kapitoly je oboznámenie sa so SZBP a jej špecifikami.

Druhá kapitola slúži na bližšie vymedzenie hlavného cieľa práce, parciálnych cieľov a zároveň je zameraná na metodiku a metodické postupy použité v práci.

V tretej kapitole sú zhrnuté kľúčové udalosti majúce vplyv na formovanie zahraničnej politiky samostatnej Slovenskej republiky, prejavenie záujmu stať sa kandidátskym a členským štátom Európskej únie, následné začleňovanie a samotný vstup do Únie.

Vo štvrtej kapitole pristupujeme k samotnému vplyvu členstva v Európskej únii na zahraničnú politiku Slovenskej republiky. Najprv analyzujeme inštitucionálne zmeny a následne pristupujeme ku koordinácii zahraničnej politiky Slovenska v rámci SZBP Európskej únie. K tomuto účelu nám slúžia pohľady na konkrétne regióny sveta a prístup Slovenskej republiky k strategickým dokumentom Únie. V záverečnej kapitole zhodnotíme naše zistenia.

Výberom témy sme sa snažili poukázať na potenciál malej stredoeurópskej krajiny v rámci spoločenstva 27 krajín Európskej únie. Komplexnosť zahraničnej politiky štátu je predmetom mnohých štúdií a publikácií a nie vždy je jednoduché vymedziť jej hraničné línie. Europeizácia je zaujímavých procesom, dynamicky sa rozvíjajúcim, čím sa vytvára priestor pre jej neustále štúdium a implementáciu.

1 Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí

Slovenská republika spolu s ostatnými členskými štátmi vyjadrili pred samotným vstupom do Európskej únie svoju vôľu byť jej súčasťou či už rozhodnutím národných parlamentov alebo vyjadrením ľudu prostredníctvom referenda.¹ Krajina splnením podmienok a po súhlasnom stanovisku úniových inštitúcií a existujúcich členov sa stáva zložkou EÚ, ktorej vyplývajú nielen výhody a práva, ale aj povinnosti voči spoločenstvu. Rozhodovacie procesy a procesy zmien odohrávajúce sa v členských štátoch sú v globalizovanom svete a v podmienkach integrácie ovplyvňované nielen vnútornými faktormi, ale okrem iného aj členstvom v medzinárodných organizáciách a integračných zoskupeniach. V prípade pôsobenia EÚ môžeme napríklad hovoriť aj o procese europeizácie politik členských štátov.

1.1 Europeizácia národnej zahraničnej politiky

Europeizácia je koncepcia s interdisciplinárnym charakterom. Môže byť chápaná ako historický fenomén, ktorý sa odohráva v určitom období alebo od určitého bodu dejín; ako nadnárodná kultúrna difúzia, pri ktorej kultúrne prvky európskej spoločnosti prechádzajú do inej spoločnosti; ďalej ako inštitucionálna adaptácia alebo adaptácia politik a politických procesov.² Keďže tento termín má široké využitie, vytvára výzvy pre správne uplatnenie, ale zároveň nové príležitosti ku skúmaniu v rôznych oblastiach a v rôznych súvislostiach. Pre potreby tejto diplomovej práce sa náš záber zúži na posledný prípad s dôrazom na politický rozmer europeizácie.

V širšom slova zmysle sa o europeizácii môže hovoriť už od 50 rokov 20. storočia, kedy vznikali teórie regionálnej integrácie. Tieto teórie naznačili, aký by mohol byť vývoj potenciálnej integrácie európskych štátov v ďalšom období.³ V užšom slova zmysle bol tento pojem na konci 80. rokov a na začiatku 90. rokov 20. storočia používaný v štúdiách zaoberajúcich sa Európskym spoločenstvom a jeho vplyvom na členské štáty pod pojmom adaptácia.⁴ Za prvého autora, ktorý použil pojem europeizácia, sa považuje R. Ladrech, ktorý

¹ European Commission. 2022. *Conditions for membership*.

² GROSS, E. 2009. *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management*. s. 13 – 14.

³ DOSENRODE, S. 2020. *Europeanization*.

⁴ Ibid.

v 1994 napísal prípadovú štúdiu s názvom *Europeizácia domácej politiky a inštitúcií: prípad Francúzska*. V tejto štúdii europeizácia je akousi adaptívnou reakciou na európske výzvy a definuje sa ako „postupný proces, ktorým sa preorientuje smerovanie a tvar politík do takej miery, že politická a ekonomická dynamika Európskeho spoločenstva (ES) sa stanú súčasťou organizačnej logiky národných politických procesov a ich tvorby“.⁵ R. Ladrech analyzoval konkrétny štát ES pričom zvažil aj nereálnosť homogenizácie a harmonizácie všetkých členských štátov pri analýze vnútroštátnych adaptácií na vplyvy generované ES. Pripísal to rôznorodosti štrukturálnych determinantov v členských štátoch ES. Týmito determinantmi môžu byť napríklad politika riadenia štátu, širšie politické, ekonomické a sociálne podmienky.

V nasledujúcich dvoch desaťročiach sa množstvo politológov a iných autorov opieralo o túto definíciu, často ju citovali, avšak vo svojich úvahách a výskumoch taktiež poukazovali na jej nekompletnosť a jednosmerný záber. Europeizácia v Ladrechovej štúdii bola určitým východiskovým bodom, ale zároveň mala byť súčasťou väčšieho procesu fungujúceho obojsmerne. Začala sa zdôrazňovať interaktívnosť tohto pojmu tým, že zahŕňala nielen postup zhora nadol, ale aj zdola nahor, teda recepciu a projekciu.⁶

1.1.1 Európska integrácia a europeizácia, hlavné prístupy europeizácie

Európska integrácia je proces s politickým, ekonomickým, sociálnym a kultúrnym rozmerom. Keďže je to pojem, ktorý má taktiež množstvo interpretácií, v zmysle tejto práce sa sústredíme na jej základnú črtu, a to prenos kompetencií od štátov na nadnárodné inštitúcie, ktoré takýmto spôsobom nadobúdajú čoraz väčšiu právomoc. Podľa C. Radaelliho europeizácia nie je politická integrácia. Odôvodňuje to tým, že teórie integrácie sa zaoberajú dôvodom, prečo krajiny kooperujú a vytvárajú nadnárodné inštitúcie. Avšak poukazuje na to, že „europeizácia by neexistovala bez európskej integrácie.“ Integrácia sa zaoberá ontologickou fázou, čiže prečo štáty kooperujú a spájajú svoju suverenitu, pričom europeizácia už reprezentuje postontologickú fázu, kedy už vzniknuté európske inštitúcie majú svoje účinky na národné vládne štruktúry.

⁵ LADRECH, R. 1994. *Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*. s. 70.

⁶ HOWEL, K. 2002. *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies*. s. 6 – 7.

Konfigurácia a odozva domácich inštitúcií môže byť príkladom od čoho závisí, či europeizácia bude mať výsledok posilňujúci štát alebo posilňujúci nadnárodnú úroveň.⁷

S. Hix a K. H. Goetz sa pokúsili tieto dva procesy vysvetliť na základe premenných. Na jednej strane považujú európsku integráciu ako nezávislú premennú a europeizáciu ako závislú premennú. Takéto priradenie však možno použiť ak europeizácia je výsledok zmeny na domácej úrovni, avšak na druhej strane, ak štátne orgány iniciujú zmeny na úrovni EÚ a to ovplyvňuje európsku integráciu, potom sú tieto premenné obrátené. Vzájomná prepojenosť medzi európskou integráciou a europeizáciou spôsobuje, že rozdiel a priradenie závislej a nezávislej premennej nie je vždy jasný.⁸ Europeizácia sa dá považovať za širší koncept ako európska integrácia. K tomu sa pridáva aj fakt, že pozostáva z prístupov zhora nadol a zdola nahor, ktoré zahŕňajú výsledky a vstupy procesu európskej integrácie, ako aj identifikujú interakciu medzi týmito prvkami prostredníctvom obsahového súladu, prípadne nesúladu a dopadov.⁹

Prístup zhora nadol aj zdola nahor (z ang. *top-down* a *bottom-up*) zahŕňajú transformačnú zložku, či už ide o reakciu jednotlivých štátov v dôsledku signálov z úrovne EÚ, alebo o zmeny v samotných európskych politikách a inštitúciách. Tieto prístupy sú ďalej úzko späté a odzrkadlené v pojmoch sťahovanie a nahrávanie. Proces sťahovania (z ang. *downloading*) a nahrávania (z ang. *uploading*) využili aj M. G. Cowles et al. keď definovali europeizáciu ako „vznik a rozvoj odlišných štruktúr riadenia na európskej úrovni, teda politických, právnych a sociálnych inštitúcií spojených s riešením politických problémov, ktoré formalizujú interakcie medzi aktérmi a politických prepojení, špecializujúcich sa na vytváranie autoritatívnych európskych pravidiel“. ¹⁰ Pri tomto vymedzení spomínaný *uploading* je značný pri vzniku a rozvoji štruktúr riadenia na úrovni EÚ a *downloading* pri vytváraní európskych pravidiel, ktoré následne členské štáty prevezmú a implementujú. Prístup zhora nadol zdôrazňuje vývoj inštitúcií na úrovni EÚ a sťahovaní pravidiel a politik členskými štátmi, čiže procesu adaptácie národných politik a inštitucionálnej štruktúry. Prístup zdola nahor zdôrazňuje

⁷ RADAELLI, C. 2002. *The domestic impact of european union public policy: notes on concepts, methods, and the challenge of empirical research.*

⁸ HOWEL, K. 2002. *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies* s. 10.

⁹ Ibid. s. 22.

¹⁰ GREEN COWLES, M. CAPORASO, J. RISSE, T. 2001. *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change.* s.3

existujúce národné štruktúry, ktorých inštitucionálne a politické črty prenikajú na európsku úroveň, a tak formujú politiku a inštitúcie EÚ. Úspešné formovanie nastáva vtedy, ak členské štáty dajú najavo svoje preferencie a úroveň EÚ reflektuje ich záujmy.¹¹

Pri každom skúmaní zmien prebiehajúcich v súčasnej politike, ekonomike a európskej spoločnosti by sa mal brať do úvahy aj horizontálny prístup, keďže europeizácia nie je len vertikálnym procesom zhora nadol a zdola nahor. Princípom tohto prístupu je horizontálny transfer konceptov a politík medzi štátmi EÚ (z ang. *crossloading*). Tento transfer je výsledkom zdieľania myšlienok, sily a politík medzi aktérmi členských štátov v kontexte EÚ, ktorá je akousi „arénou“ poskytujúcou priestor pre medzištátnu komunikáciu, kooperáciu, harmonizáciu ale aj súťaž. Aj takýmto spôsobom sa na národných aktéroch môže vytvárať tlak bez priameho zapojenia nadnárodných inštitúcií.¹²

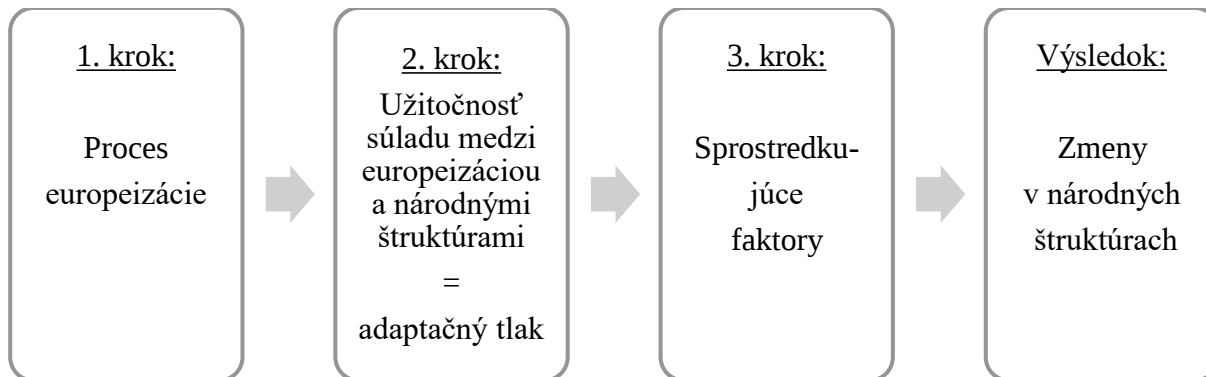
1.1.2 *Vplyv Európskej únie a odpoveď členského štátu*

Teoretické prístupy pri definovaní pojmu europeizácia sa líšia, avšak odhliadnuc od nich, väčšina štúdií zaoberajúcich sa vplyvom EÚ na jej členské štáty potvrdila, že existuje určitý nesúlad medzi európskymi a národnými politikami, procesmi a inštitúciami. V Schéme 1 je zobrazený príklad mechanizmu domácej zmeny v troch krokoch, ktorý má za následok odpoveď členského štátu a zmenu v národných štruktúrach.

¹¹ HANG, N. T. T. 2011. *Europeanization: Simply a Top-Down Process*. In: *Marmara Journal of European Studies*. s. 141.

¹² Ibid. s. 143 -144.

Schéma 1 Trojkrokový prístup k europeizácii a národnej štrukturálnej zmene

Zdroj: GREEN COWLES, M. CAPORASO, J. RISSE, T. 2001. *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. New York: Cornell University Press. s.3. ISBN 9780801486715.

Vlastné spracovanie na základe zdroja.

Po objasnení koncepcie a prístupov europeizácie prichádzame k druhému kroku. M. G. Cowles et al. poukazujú na *užitočnosť súladu* (z ang. *goodness of fit*), alebo aj súhlasnosť medzi európskou a domácou úrovňou. Táto užitočnosť súladu určuje stupeň tlaku na prispôsobenie, ktorý europeizácia vytvára na členské štáty.¹³ Ak je tento nesúlad značný, členské štáty majú potrebu vykonať príslušné zmeny. Politologička T. A. Börzel k aspektu súladu dodáva, že „čím nižšia je kompatibilita medzi európskymi a domácimi procesmi, politikami a inštitúciami, tým vyšší je adaptačný tlak, ktorý [EÚ] vyvíja na členské štáty.“¹⁴

Adaptačný tlak zo strany EÚ na jej členské štáty vzniká pri dvoch typoch nesúladu. Jedným z nich je *politický nesúlad* medzi európskymi pravidlami a nariadeniami a národnými politikami. V tomto zmysle je politický nesúlad v podstate zhodný s dodržiavaním prípadne nedodržiavaním pravidiel vychádzajúcich z európskej úrovne. Každý členský štát má svoje národné politické ciele, súbor nástrojov pre dosiahnutie týchto cieľov, štandardy riadenia a špecifický prístup pri riešení sporov. Európske politiky však môžu byť výzvou týmto národným politikám a ak sa stretnú s neprijatím, môžu vyvolať odpor členského štátu na prispôsobenie sa im. Výsledkom odporu je zvyčajne porušenie európskych právnych požiadaviek. Vlády v jednotlivých krajinách EÚ sú privilegované rozhodovacími právomocami,

¹³ GREEN COWLES, M. CAPORASO, J. RISSE, T. 2001. *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. s. 6.

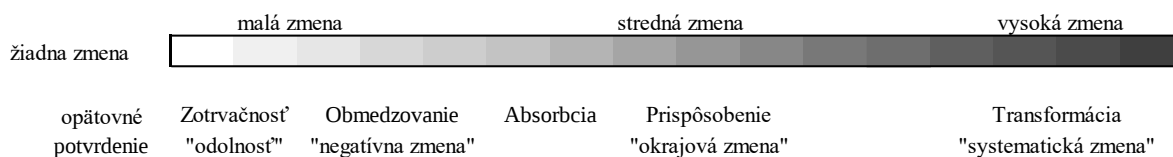
¹⁴ BÖRZEL, T. A. 2003. *How the European Union Interacts with its Member States*. s. 3 – 4.

čím sa odlišujú od iných vnútroštátnych aktérov. Európske pravidlá a postupy môžu byť však v rozpore s týmito domácimi inštitúciami vysoko decentralizovaných členských štátov.¹⁵

Dostávame sa tak k druhému typu nesúladu, ktorým je *inštitucionálny nesúlad*. S národnými pravidlami a postupmi je spájané ich chápanie v domácej spoločnosti. EÚ môže byť svojim pôsobením výzvou pre hlboko zakorenené kolektívne chápanie národnej identity, keďže sa dotýka konštitutívnych noriem, ako je štátna suverenita. Inštitucionálny súlad, opak spomínaného inštitucionálneho nesúladu, môže mať dôsledky na *bottom-up* dimenziu vzťahu členského štátu a EÚ. Pozitívnym príkladom takejto súladu v ústavnom poriadku, pravidlách a iných oblastiach inštitucionálneho zriadenia je Nemecko. Dovolil mu byť na poprednej pozícii pri formovaní a budovaní nadnárodných inštitúcií a tvorbe európskych politík čo na druhej strane znížilo adaptačný tlak na nemecké inštitúcie, procesy a politiky.¹⁶

Pokiaľ ide o rozsah, resp. stupeň zmeny, vnútroštátni aktéri môžu zareagovať rôznymi spôsobmi. Môžu sa zmene brániť, pasívne sa jej prispôbiť alebo ju bezvýhradne prijať. Literatúra rozlišuje päť potenciálnych odoziev, ktoré zhrnula T. A. Börzel s tým, že zahrnula aj pohľady iných autorov venujúcich sa tejto problematike. Na Obr. 1 možno vidieť jednotlivé stupne na škále, kde smerujúc zľava doprava sa zintenzívňuje zmena.¹⁷

Obr. 1 Grafické znázornenie miery domácej zmeny

Zdroj: BÖRZEL, T. A.: *How the European Union Interacts with its Member States*. In *IHS Political Science Series*. [online]. November 2003. s. 6. [cit. 2022-02-20]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/1049/>> Vlastné spracovanie na základe zdroja.

¹⁵ BÖRZEL, T. A.: *How the European Union Interacts with its Member States*. In *IHS Political Science Series*. [online]. November 2003. s. 6. [cit. 2022-02-20]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/1049/>>

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid. s. 15 – 16.

Zotrvačnosť (z ang. *inertia*) je spájaná s absenciou a/alebo nedostatkom zmien. V tomto prípade zotrvačnosť nie výsledkom existujúceho súladu národnej a európskej úrovne pri ktorej sa môžu opätovne potvrdzovať existujúce dohody. Členský štát sa skôr bráni úpravám, potrebným na splnenie európskych požiadaviek. Často vedie k nesúladu s európskou legislatívou čo môže vyústiť do konania Európskej komisie (EK) proti štátu pre nesplnenie požiadaviek, resp. povinností a zároveň sa zvyšuje adaptačný tlak na tento štát.¹⁸ C. Radaelli tvrdí, že z dlhodobého hľadiska nie je vždy možné zotrvačnosť považovať za udržateľnú. Z tohto dôvodu očakáva, že dlhé obdobia zotrvačnosti spôsobia krízu a náhle zmeny.¹⁹

Obmedzenie (z ang. *retrenchment*), prípadne odpor voči zmene, môže byť taktiež vyvolaný europeizáciou. Je to veľmi paradoxný jav, keďže „*národná politika sa stáva menej európskou ako bola pred tým*“ a nesúlad sa touto negatívnou zmenou zväčšuje.²⁰ Príkladom môže byť Taliansko, kde odpor voči potrebnej liberalizácii v dopravnom sektore nariadenej Európskou úniou viedlo k ešte väčším intervenciám zo strany vlády v danom sektore.

Absorpcia je výsledkom nízkej miery zmeny. Členské štáty síce začlenia požiadavky EÚ do ich vnútorných inštitúcií a politík, ale bez veľkých obmien existujúcich štruktúr a logiky politického správania.

Prispôsobenie (z ang. *accomodation*) je výsledkom miernej domácej zmeny. Členské štáty prispôbia svoje existujúce štruktúry, politiky a inštitúcie tlaku EÚ, ale stále adaptujú iba ich krajné časti bez zmeny jadra a kolektívneho vnímania, ktoré je s ním späté. Príkladom môže byť pridávanie nových politík a inštitúcií k existujúcim bez zmeny podstaty.

Transformácia je úrovňou zmeny základnej logiky politického správania. Členské štáty vymenia existujúce politiky, procesy a inštitúcie novými výrazne odlišnými alebo pozmenia existujúce do takej miery, že ich základne znaky a/alebo podstatné kolektívne chápanie sa od základov menia. Miera domácej zmeny je vysoká, ovplyvňuje jadro politických, ekonomických a sociálnych štruktúr ako napríklad konštitucionálny balans moci medzi

¹⁸ Ibid.

¹⁹ RADAELLI, C. 2002. *The domestic impact of european union public policy: notes on concepts, methods, and the challenge of empirical research.*

²⁰ Ibid.

domácimi inštitúciami, politickou kultúrou krajiny alebo makroekonomických politík a mien členských štátov.²¹

1.1.3 Sprostredkujúce faktory

Príslušné adaptačné tlaky nespúšťajú domáce zmeny automaticky. Prítomnosť alebo neprítomnosť sprostredkujúcich faktorov v rámci už spomenutého trojkrového mechanizmu je rozhodujúca pre mieru, do akej by sa mala očakávať domáca zmena prispôsobujúca sa europeizácii. M. G. Cowles et al. identifikujú päť sprostredkujúcich faktorov: početné prvky veta v domácich štruktúrach, sprostredkujúce formálne inštitúcie, organizačná a politická kultúra krajiny, rozdielne posilňovanie postavenia domácich aktérov a vzdelávanie.²²

Početné prvky veta sa považujú za hlavný faktor spomaľujúci proces štrukturálnej adaptácie, pretože čím viac politickej sily je rozložená v politickom systéme a čím viac aktérov má možnosť zasiahnuť do rozhodovania, tým ťažšie je dospieť ku konsenzu v samotnom štáte alebo k prijatiu zmien ako odozvy k europeizačnému tlaku. Viaceré prvky veta zvyšujú pravdepodobnosť spomalenia procesu europeizácie, zatiaľ čo inštitucionálne faktory môžu dopomôcť prekonať určité z nich. **Sprostredkujúce formálne inštitúcie** neovplyvňujú názory aktérov, naopak zaisťujú prístup ku zdrojom a prostriedkom na ich rozvíjanie. Tieto inštitúcie poskytujú materiálne a ideologické zdroje na zavedenie štrukturálnej zmeny. **Politická a organizačná kultúra krajiny** a kolektívne vnímanie vhodného správania v nej obsiahnuté majú vplyv na to, či domáci aktéri dokážu využiť vznikajúce europeizačné adaptačné tlaky na vyvolanie štrukturálnych zmien. Táto kultúra krajiny definuje sféry, kde aktéri môžu legitímne presadzovať svoje záujmy na základe vhodnosti a pravidiel.

V štáte sú mocenské kapacity rozdelené medzi relevantných domácich aktérov v politickej, sociálnej a ekonomickej sfére. **Rozdielne postavenie domácich aktérov** je následne ďalej posilňované alebo oslabované europeizačným procesom v závislosti od druhu aktéra. Národná exekutíva má zdroje, ktoré jej umožňujú prispôbiť rozdelenie moci v jej prospech, ale aj iní domáci aktéri dokážu zlepšiť svoje postavenie tým, že využijú možnosti, ktoré im priamo poskytne EÚ bez toho, aby sa museli obracať na domácu exekutívu. Europeizácia je

²¹ BÖRZEL, T. A. 2003. *How the European Union Interacts with its Member States*. In *IHS Political Science Series*. s. 15 - 16.

²² GREEN COWLES, M. CAPORASO, J. RISSE, T. 2001. *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. s. 9.

považovaná za proces, ktorý umožňuje redistribúciu moci medzi škálu domácich aktérov od regionálnych vlád a samospráv, legislatívu, súdnictvo k záujmovým skupinám a firmám. Príkladom zmeny postavenia aktérov môže byť opäť Taliansko, kde europeizácia pôsobila ako mechanizmus na posilnenie skupiny, ktorý sa zastával Hospodárskej a menovej únie a zároveň utlmil hlasy inak silnej opozície vystupujúcej proti reforme verejných financií. Faktor diferenciálneho posilňovania postavenia aktérov predpokladá, že aktéri nemenia svoje záujmy a identity, ale skôr ich prehľbujú. **Faktor vzdelávania** v zmysle europeizácie má svoje účinky, aj keď zmeny v záujmoch a identitách aktérov nie sú časté. Ak sa tak stane, je to zvyčajne následok kritického politického zlyhania alebo pri vznikajúcej kríze, kedy aktéri menia svoje preferencie a dokonca aj svoje kolektívne identity.²³

1.1.4 Dimenzie europeizácie národnej zahraničnej politiky

Konvergenciu zahraničnej politiky je podľa niektorých autorov možné očakávať z dlhodobého hľadiska no iní sú zas názoru, že ide iba o povrchnú konvergenciu, ktorá sa prejavuje skôr v procesoch ako v samotnej podstate a národné zahraničné politiky si zachovávajú pomerne veľkú nezávislosť. Existuje všeobecná zhoda, že proces europeizácie národnej zahraničnej politiky má tri rozmery vo vzťahu medzi zahraničnou politikou členského štátu a EÚ. Jednotlivé dimenzie a s nimi súvisiace očakávané ukazovatele pre národnú zahraničnú politiku sa nachádzajú v Tabuľke 1. V týchto dimenziách sú reflektované tri prístupy europeizácie spomenutých v predošlých podkapitolách.

²³ GRAZIANO, P. MAARTEN, V. 2002. *Europeanization: Concept, Theory, and Methods*.s. 41.

Tabuľka 1 Dimenzie europeizácie národnej zahraničnej politiky

<i>Dimenzia europeizácie</i>	<i>Ukazovateľ pre národnú zahraničnú politiku</i>
Adaptácia a konvergencia politík „ <i>downloading</i> “	• Zvyšovanie významu európskej politickej agendy • Dodržiavanie spoločných cieľov • Prednosť záväzkov spoločnej politiky pred vyhradenými národnými oblasťami • Internalizácia členstva v EÚ a jej integračný proces • Organizačná a procesná zmena v národnej byrokracii
Národná projekcia „ <i>uploading</i> “	• Snaha štátu zvýšiť národný vplyv vo svete • Pokusy štátov ovplyvňovať zahraničnú politiku iných členských štátov • Štát používa EÚ ako kryt/dáždnik • Národná zahraničná politika využíva úroveň EÚ ako multiplikátor vplyvu
Rekonštrukcia identity „ <i>crossloading</i> “	• Vznik spoločných noriem/hodnôt pri tvorbe politiky elity vo vzťahu k medzinárodnej politike • Spoločné definície európskych a národných záujmov • Koordinačný reflex a efekt kyvadla kde extrémne pozície jednotlivých štátov a EÚ sú zladené prostredníctvom bilaterálnych interakcií a interakcií EÚ

Zdroj: HILL, Ch. WONG, Y.-P. R.: *National and European Foreign Policies: Towards Europeanization?* In *West European Politics* [online]. Apríl 2011. s. 2. [cit. 2022-03-15]. Dostupné na:
https://www.researchgate.net/publication/228395911_National_and_European_Foreign_Policies_Towards_Europeanization> Vlastné spracovanie na základe zdroja.

Posledné desaťročia je koncepcia europeizácie rozoberaná čoraz intenzívnejšie. Autori prichádzajú s rôznymi zisteniami, ktoré sú využívané v ďalších štúdiách buď pre ich potvrdenie, alebo kritiku. V konečnom dôsledku sa štúdie navzájom príliš nenegujú, ale skôr dopĺňajú a tým

prinášajú vysvetlenie komplexnej problematiky europeizácie, ktorá sa v priebehu rokov existencie EÚ dynamicky ďalej rozvíja.²⁴

1.2 Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika

EÚ je významným aktérom medzinárodných vzťahov a považuje sa za medzinárodnú organizáciu *sui generis*. Zmluvou o Európskej únii (ZEÚ), konkrétne čl. 47, sa ustanovuje, že „Únia má právnu subjektivitu“, čím sa stáva plnoprávnym nezávislým subjektom.²⁵ Svoju medzinárodnoprávnú subjektivitu má odvodenú od svojich zvrchovaných členských štátov s plnou subjektivitou. Keďže EÚ má právne postavenie na medzinárodnej úrovni, môže sa podieľať na mnohých medzinárodných formátoch pri plnom rešpektovaní kompetencií členských štátov.²⁶ V súlade so svojimi zakladajúcimi zmluvami realizuje spolu s členskými štátmi svoje zámery v externých vzťahoch, ktoré možno rozdeliť do troch oblastí: oblasť vonkajších vzťahov, ktorých súčasťou je spoločná obchodná politika (čl. 206 – 207 ZFEÚ), proces rozširovania (čl. 49 ZEÚ), rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc (čl. 208 – 214 ZFEÚ); ďalej oblasť Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky - SZBP (čl. 24 – 46 ZEÚ) a oblasť vzťahov medzi jednotlivými členskými štátmi EÚ a tretími krajinami, ktorým sa snažia svojou participáciou pomôcť pri riešení globálnych problémov, pri udržiavaní a presadzovaní demokracie, základných ľudských práv a slobôd a pri predchádzaní konfliktov.²⁷

Aktivita EÚ sa odráža od rozhodnutia členských štátov do akej miery a v akých oblastiach budú rozhodovať inštitúcie EÚ, teda môže konať len v tých oblastiach v ktorých jej to členské štáty dovolili. Rozsah, spôsob a oblasti činností Únie navonok je limitovaný jej vonkajšími právomocami, o ktorých rozhodujú členské štáty tým, že môžu zmeniť zakladajúce zmluvy a zároveň sú určené zásadou prenesenia právomoci, zásadou proporcionality a zásadou subsidiarity. Spomedzi výlučných, spoločných, podporných a osobitných právomocí EÚ zaradujeme oblasť vymedzenia a vykonávania SZBP, vrátane Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky, medzi osobitné právomoci. Tento typ právomoci je charakteristický tým, že

²⁴ HOWEL, K. 2002. *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies*. s. 7.

²⁵ Zmluva o Európskej únii. Hlava VI. čl. 47

²⁶ Stiftung Wissenschaft und Politik. 2022. *The EU Common Foreign and Security Policy*.

²⁷ RUSIŇÁK, P. 2008. *K potrebe výskumu diplomacie – európske súvislosti*. s. 9.

EÚ v nich zohráva osobitnú, resp. konkrétnu úlohu, prípadne môže ísť nad rámec toho, čo je určené v zmluvách.²⁸

Ciele SZBP sú uvedené v čl. 21 ods. 2 ZEÚ v kapitole o všeobecných ustanoveniach vonkajšej činnosti Únie, na ktorý odkazuje čl. 23 ZEÚ.²⁹ Ľ. Lipková a kol. zhrnuli na základe spomenutých článkov ciele SZBP nasledovne:

- „Zabezpečiť spoločné hodnoty, základné záujmy a nezávislosť Únie;
- Posilňovať bezpečnosť Únie a ich členov, chrániť mier a posilniť medzinárodnú bezpečnosť podľa princípov Charty OSN, helsinského záverečného aktu a cieľov Parížskej charty;
- Podporovať medzinárodnú spoluprácu, rozvíjať a upevňovať demokraciu, právny štát a rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd.“³⁰

1.2.1 Historický vývoj a nástroje

Snahy o koordináciu zahraničnej a obrannej politiky medzi európskymi štátmi sa objavujú pred samotným ustanovením SZBP Maastrichtskou zmluvou podpísanou v roku 1992 (do platnosti vstúpila v roku 1993). V druhej polovici 40. rokov a v 50. rokoch 20. storočia prebiehalo zosúladzovanie v tejto oblasti nielen v rámci Európskych spoločenstiev, ale aj v rámci Rady Európy, NATO a Západoeurópskej únie (WEU).³¹ ES mala niekoľko neúspešných pokusov o vytvorenie spoločnej zahraničnej politiky alebo aspoň jej koordináciu. V období od 1950 do 1954 stroskotali pokusy o vytvorenie Európskeho obranného spoločenstva a paralelne s ním o vytvorenie Európskeho politického spoločenstva z dôvodu odmietnutia ratifikácie zakladajúcich zmlúv Francúzskom.³² Na Haagskom summite v roku 1969 dostali ministri zahraničných vecí vnútornej šestky³³ pokyn, aby vypracovali správu o možnostiach spolupráce v zahraničnej politike. Na stretnutí 27. októbra 1970 v Luxemburgu bola prijatá Davignonova správa, ktorá položila základ Európskej politickej spolupráce (EPS).³⁴ Hoci táto

²⁸European Commission. 2022. *Areas of EU action*.

²⁹ Zmluva o Európskej únii. Hlava V. čl. 21 a čl. 23.

³⁰ LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2011. *Európska únia*. s. 184.

³¹European Union External Action. 2022. *Shaping of a Common Security and Defence Policy*.

³²CVCE. 2022. *The European Political Community*.

³³ Vnútorná šestka alebo skráteno Šestka sa skladá z Francúzska, Belgicka, Luxemburska, Holandska, Talianska a Nemeckej spolkovej republiky.

³⁴ CVCE. 2022. *European Political Cooperation*.

platforma nebola inštitucionálnou súčasťou ES, bola prvým koordinovaným krokom štátov ES, kde sa uskutočňovali pravidelné konzultácie ministrov zahraničných vecí ohľadom tém nepatriacich do agendy ES. Prijaté stanoviská EPS neboli záväzné.³⁵ Jednotným európskym aktom z roku 1986 sa EPS stala súčasťou primárneho práva EÚ a zároveň stanovil, že členské štáty by mali bližšie koordinovať politické stanoviská, ak je to možné.³⁶

Najvýznamnejšou revíziou Rímskych zmlúv, ktorými bola spomínaná Maastrichtská zmluva, vznikla EÚ, ktorej štruktúru neskôr akademici pripodobnili k antickému chrámu práve kvôli forme akou politiky vznikali a fungovali. Kým prvý pilier bol postavený na suverenite presunutej na nadnárodné orgány, druhý a tretí pilier reprezentoval suverenitu ponechanú na štáty. V tzv. „Maastrichtskom chráme“ tvorila SZBP druhý pilier fungujúci na základe medzivládnej spolupráce a jednomyseľnom hlasovaní. Týmto zakotvením sa členské štáty posunuli o krok vpred ku koordinácii v oblasti zahraničnej politiky, no na druhej strane sa v nasledujúcich kritických rokoch ukázalo, že ju štáty využívali obmedzene.³⁷

Dňa 29. marca 1996 sa začala medzivládna konferencia v Turíne, ktorá vypracovala návrh revízie zakladajúcich zmlúv prijatou v Amsterdame Európskou radou a s doplneniami a obmenami podpísanou ministrami zahraničných vecí 2. októbra 1997.³⁸ Amsterdamská zmluva vstúpila do platnosti po ratifikácii všetkými členskými štátmi 1. mája 1999 a v rámci druhého piliera obsahovala zmeny: zavedenie konštruktívnej absencie, vďaka ktorej sa štáty mohli rozhodnúť nezúčastniť sa uplatňovania rozhodnutia, a tým nebrániť v jeho prijatí; zavedenie nového nástroja – spoločná stratégia; zriadenie postu Vysokého predstaviteľa pre SZBP, ktorý je zároveň generálnym tajomníkom Rady EÚ; zriadenie Útvary pre politické plánovanie a včasné varovanie; úvaha o možnosti začlenenia WEU do EÚ.³⁹ Od roku 1999 do roku 2009 vtedajší a zároveň jediný Vysoký predstaviteľ pre SZBP Javier Solana sa stal aj generálnym tajomníkom Západoeurópskej únie. Bol poverený presunom všetkých kompetencií tejto únie pod EÚ, čo sa naplnilo a Západoeurópska únia zanikla 30. júna 2011.⁴⁰

³⁵ LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2011. *Európska únia*. s. 183.

³⁶ CVCE. 2022. *European Political Cooperation*.

³⁷ CDK. 2018. *Zahraniční a bezpečnostní politika*.

³⁸ CVCE. 2022. *The Treaty of Amsterdam*.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ BAILES, A. JK. M.- WHITING, G. 2011. *Death of an institution: The end for Western European Union, a future for European defence*.

Medzivládna konferencia pripravila podklady pre rokovania Európskej rady vo francúzskom meste Nice, kde sa dohodla a podpísala revízia zmluva dňa 26. februára 2001.

⁴¹ Zmluva z Nice nadobudla platnosť 1. februára 2003.⁴² Jedna z hlavných zmien spočívala v možnosti posilnenej spolupráce aj pri SZBP najmä vo veci implementácie spoločnej pozície a spoločnej akcie, ktoré sa však nemôžu vzťahovať na záležitosti s vojenskými alebo obrannými dôsledkami. Keďže Rada EÚ kvôli tejto zmluve môže vo veci posilnenej spolupráce rozhodnúť kvalifikovanou väčšinou, členské štáty majú možnosť sa odvolať a žiadať v Európskej rade o jednomyselné hlasovanie. Zmluvou z Nice sa ďalej uložila právomoc Rade EÚ udeliť Politickému a bezpečnostnému výboru poverenie na riešenie a zvládnutie konkrétnej krízy.⁴³

Poslednou a najaktuálnejšou revíziou zakladajúcich zmlúv je Lisabonská zmluva podpísaná 13. decembra 2007 so vstupom do platnosti 1. decembra 2009.⁴⁴ Zmluva mení a dopĺňa ZEÚ, Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva premenováva na Zmluvu o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) a ruší trojpilierovú štruktúru ustanovenú Maastrichtskou zmluvou s cieľom zefektívniť štrukturálne usporiadanie, posilniť súdržnosť a zvýšiť účinnosť opatrení EÚ. V konečnom dôsledku v činnosti ostávajú dve entity - EÚ a Euratom.⁴⁵ Lisabonská zmluva vytvorila post Vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, z ktorej sa doteraz traja úradujúci predstavitelia stali aktívnou a viditeľnou tvárou diplomacie EÚ. Zastupovanie Únie vo vzťahoch s tretími krajinami a pri medzinárodných organizáciách bolo zakotvené v čl. 188q Lisabonskej zmluvy, čím sa vytvorili akési veľvyslanectvá EÚ priamo podliehajúce pod Vysokého predstaviteľa. Nenahrádzajú zastupiteľské úrady členských štátov, majú však s nimi úzko spolupracovať.⁴⁶ Bola ustanovená a zriadená Európska služba pre vonkajšiu činnosť (ESVČ) vedená Vysokým predstaviteľom a zodpovedá za chod týchto delegácií a úradov EÚ po celom svete. Sídli v Bruseli a tvoria ju expertní pracovníci presunutí z Rady EÚ, EK a diplomatických služieb krajín EÚ.⁴⁷ Boli odstránené referencie o potrebe ústavy Únie, keďže Lisabonská zmluva sa z väčšej časti

⁴¹ Európska komisia. 2022. *Zakladajúce dohody*.

⁴² Ibid.

⁴³ LIPKOVÁ, E. a kol. 2011. *Európska únia*. s. 186.

⁴⁴ Európska komisia. 2022. *Zakladajúce dohody*.

⁴⁵ Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007.

⁴⁶ Lisabonská zmluva. Hlava VI. čl. 188q; Zmluva o fungovaní Európskej únie. Hlava VI. čl. 221

⁴⁷ European Commission. 2022. *European External Action Service*.

zakladala na podstate ústavnej zmluvy z roku 2004 neuvedenej do platnosti z dôvodu chýbajúcej ratifikácie členských štátov.⁴⁸

Spoločný postoj, jednotná akcia a spoločná stratégia, ako pôvodné nástroje SZBP, sa Lisabonskou zmluvou zlúčili a v súčasnosti sa vymedzujú všeobecné usmernenia a rozhodnutia k akciám prípadne pozíciám. Pravidelne sú však vydávané aj vyhlásenia k aktuálnemu politickému daniu v krajinách alebo regiónoch sveta, ktoré sú následne pre členské štáty záväzné.⁴⁹ Tým, že EÚ v rámci SZBP nemôže prijímať žiadne legislatívne opatrenia, použité nástroje sa vzťahujú len na konkrétny prípad bez všeobecnej platnosti.⁵⁰

1.2.2 Hlavní aktéri

Po prijatí Lisabonskej zmluvy sa existujúcim inštitúciám formujúcich SZBP upravili právomoci, niektoré inštitúcie zanikli a zároveň sa vytvorili nové.

Európska rada na základe čl. 26. ods. 1. ZEÚ „určuje strategické záujmy Únie, stanovuje ciele a vymedzuje všeobecné usmernenia“ SZBP, vrátane záležitostí obrany.⁵¹ Skladá sa z 27 predstaviteľov členských štátov, v súčasnosti sú to z väčšej časti predsedovia vlád, prípadne kancelári, niektoré krajiny zastupuje hlava štátu. Od 1. decembra 2019 vedie Európsku radu ako predseda Charles Michel a súčasťou inštitúcie je aj predsedníčka EK Ursula von der Leyenová.⁵² V tomto zložení zasadať dvakrát za polrok a ak si to medzinárodná situácia bude vyžadovať, predseda môže zvolať mimoriadny summit lídrov.

Rada Európskej únie (Rada EÚ) sa po lisabonských zmenách stala jednou zo siedmich inštitúcií EÚ. Tvorí politiky EÚ a koordinuje ich pričom zasadať v desiatich konfiguráciách príslušných ministrov členských štátov. Prijíma rozhodnutia na základe všeobecných usmernení a strategických smerov Európskej rady, ktorými je možné uskutočňovať SZBP.⁵³ **Rada pre zahraničné veci (FAC)** je „ústredným rozhodovacím orgánom v oblasti SZBP“.⁵⁴ Je zložená z ministrov zahraničných vecí členských štátov a stretáva sa minimálne raz za mesiac. V závislosti od programu FAC združuje aj ministrov obrany, rozvoja a obchodu. Predseda jej

⁴⁸CVCE. 2022. *The Treaty of Lisbon*.

⁴⁹ LIPKOVÁ, E. a kol. 2011. *Európska únia*. s. 190.

⁵⁰ CDK. 2018. *Zahraniční a bezpečnostní politika*.

⁵¹ Lisabonská zmluva. Hlava II. čl. 12. ; Zmluva o Európskej únii. Hlava V. čl. 26 a čl. 15.

⁵² General Secretariat of the Council. 2022. *Members of the European Council*.

⁵³ Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 2022. *Glosár súhrnov: Rada Európskej únie*.

⁵⁴ LIPKOVÁ, E. a kol. 2011. *Európska únia*. s. 189.

Vysoký predstaviteľ s výnimkou pojednávania vo veciach obchodu, kedy FAC predsedá zástupca štátu s rotujúcim predsedníctvom v Rade.⁵⁵ Niekoľko výborov a prípravných orgánov podporuje prácu FAC, vrátane Politického a bezpečnostného výboru Rady, Výboru pre civilné aspekty riešenia krízových situácií, Vojenského výboru EÚ a pracovných skupín SZBP.⁵⁶ Rada je okrem iného oprávnená prijať potrebné rozhodnutia so stanovením cieľov, rozsahu, prostriedkami, prípadne určením doby trvania a podmienkami uskutočnenia v prípade situácie na medzinárodnej scéne vyžadujúcej si riadený a presný postup Únie. Rozhodnutia sú pritom pre členské štáty záväzné.⁵⁷

Duálny charakter **Vysokého predstaviteľa EÚ pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku** (ďalej len Vysoký predstaviteľ) a jeho mandátu je reflektovaný v podmienkach zvolenia, inštitucionálnej pozícii a kompetenciami. Je kombináciou pozície Vysokého predstaviteľa pre SZBP (Rada EÚ) čím vedie a prispieva k tvorbe tejto politiky a komisára pre zahraničné veci, kde v rámci EK zodpovedá za úlohy „*v oblasti vonkajších vzťahov, a za koordináciu ostatných aspektov vonkajšej činnosti Únie*“.⁵⁸ Okrem predsedania v Rade pre zahraničné veci, vedie Európsku obrannú agentúru a je jedným z podpredsedov EK. Je volený kvalifikovanou väčšinou v Európskej rade so súhlasom predsedu EK.⁵⁹ Dňa 1. decembra 2019 nastúpil do tejto funkcie na päťročné funkčné obdobie s možnosťou znovuzvolenia Josep Borrell Fontelles.

Európsky parlament má obmedzený prístup a úlohy pri SZBP. Vysoký predstaviteľ ho oboznamuje a konzultuje s ním záležitosti SZBP vrátane SBOP a dvakrát ročne iniciuje rozpravu o pokroku v týchto politikách. Európsky parlament v prípade potreby môže klásť Rade a Vysokému predstaviteľovi otázky a poskytovať odporúčania. **Európskej komisii** na základe ZEÚ nie je stanovená žiadna priama účasť na formovaní a vykonávaní SZBP. Postupné rozširovanie pojmu bezpečnosť a jej väzieb medzi inými oblasťami vonkajšej činnosti bude mať

⁵⁵ General Secretariat of the Council. 2022. *Foreign Affairs Council configuration (FAC)*.

⁵⁶ Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 2022. *Foreign and security policy — the role of the Council and the European Council*.

⁵⁷ Zmluva o Európskej únii. Hlava V. čl. 28.

⁵⁸ KOUTRAKOS, P. 2017. *The European Union's Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon*. s. 35 – 43.

⁵⁹ Ibid.

pravdepodobne za následok rozširovanie úlohy EK v tejto oblasti na vykonávanie zahraničnej politiky Únie.⁶⁰

Európska služba pre vonkajšiu činnosť (ESVČ) napomáha Vysokému predstaviteľovi pri výkone jeho funkcie koordináciou a prepájaním s diplomatickými službami. Hoci Lisabonská zmluva neposkytla špecifiká ohľadom mandátu a funkcií ESVČ pri asistovaní Vysokému predstaviteľovi, jej prednosti, ktoré súvisia s jej činnosťou, sú zjavné. Za hmatateľné výhody sa považujú uľahčovanie zhromažďovania informácií, zefektívnenie konania externých činností EÚ, zlepšenie koordinácie medzi službami EÚ a národnými ministerstvami a zvyšovanie koherentnosti medzi príslušnými politikami. Za nehmotné výhody sa považujú vytváranie spolupráce medzi úradníkmi z členských štátov a inštitúciami EÚ a vytváranie priestoru na používanie a rozvoj spoločného odborného jazyka.⁶¹

1.2.3 Rozhodovanie a hlasovanie

V oblasti SZBP platí pravidlo jednomyselnosti pri hlasovaní Európskou radou a Radou EÚ v súlade s čl. 31 ods. 1 ZEÚ, ktoré sa nezmenilo ani prijatím Lisabonskej zmluvy. Výnimky z rozhodovania konsenzom možno zhrnúť do troch prípadov. Prvý sa týka implementácie SZBP kedy opatrenie Rady možno prijať kvalifikovanou väčšinou, ak súvisí s iným opatrením, ktoré už bolo jednomyselne schválené.⁶² Druhá výnimka sa týka osobitných zástupcov menovaných kvalifikovanou väčšinou podľa čl. 33 ZEÚ. Možnosť konštruktívneho zdržania sa je tretou výnimkou zakotvenou v čl. 31. ods. 1 ZEÚ avšak ak jedna tretina členských štátov zastupujúcich viac ako tretinu obyvateľstva Únie absenciu využije, rozhodnutie takouto formou nemusí byť prijaté.⁶³ Zatiaľ jediným prípadom, kedy krajina využila tento mechanizmus, bolo v roku 2008 Cypru pri misii EÚ EULEX v Kosove, najväčšej civilnej misii SBOP s mandátom do roku 2023.⁶⁴

Proti hlasovaniu kvalifikovanou väčšinou v Rade členský štát môže použiť „núdzovú brzdu“ deklaraním, že „zo zásadných a uvedených dôvodov národného záujmu zamýšľa

⁶⁰ KOUTRAKOS, P. 2017. *The European Union's Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon*. s. 43 – 49.

⁶¹ Ibid.

⁶² Zmluva o Európskej únii. Hlava V. čl. 31. ods. 2. zarážka 1 – 4.

⁶³ KOUTRAKOS, P. 2017. *The European Union's Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon*. s. 50 – 52.

⁶⁴ HOFFMEISTER, K. 2019. *Towards a real european foreign policy*.

namietat' proti prijatiu rozhodnutia“, čím zablokuje prístupenie k hlasovaniu v konkrétnej záležitosti.⁶⁵ Lisabonskou zmluvou sa užšie vymedzili dôvody využitia tejto brzdy oproti predošlým revíziám a doplnila sa možnosť vyriešenia nespokojnosti členského štátu prostredníctvom priamych konzultácií s Vysokým predstaviteľom, čo však neznamená, že musia dopadnúť úspešne. Vtedy sa Rada kvalifikovanou väčšinou môže uzniest', že daná vec bude odhlasovaná v Európskej rade na základe konsenzu. Výnimky z pravidla jednomyselnosti uvedené v tejto časti nie sú relevantné k SBOP.⁶⁶

1.2.4 Špecifika a limity europeizácie

Rozhodovanie konsenzom a obmedzená aplikácia rozhodovania kvalifikovanou väčšinou v sfére zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky možno považovať za brzdenie a znemožňovanie schopnosti EÚ konať dostatočne rýchlo a efektívne. Postupy rozhodovania sa stali fundamentálnymi pre integráciu v iných oblastiach činnosti EÚ, ako napríklad pri tvorení vnútorného trhu, kde sa zavedenie hlasovania kvalifikovanou väčšinou pri prijímaní jednotlivých predpisov považuje za kľúčový faktor úspechu. Analogicky posunom vpred v prijímaní rozhodnutí a pri vykonávaní SZBP, vrátane SBOP, by okrem iného bolo zavedenie väčšinového hlasovania, takáto zmena však záleží na členských štátoch a každý z nich môže túto cestu zablokovať. Aktivita SZBP, keďže sa týkajú bytostného fungovania štátu, sa zaradujú do tzv. vysokej politiky.⁶⁷ Na jednej strane procesné pravidlá môžu do istej miery prispieť k lepšej akcieschopnosti, na druhej strane nemôžu substituovať zásadné princípy danej politiky, ktoré sú jadrom národnej suverenity. „*Postupy nemôžu nahradiť zásady a účinnosť aktivít v oblasti SZBP*“, a preto je len na vôli členských štátov, či umožnia Únii udržať si a rozvíjať svoje globálne postavenie.⁶⁸

Kvôli medzivládne mu charakteru rozhodovania v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ nie sú tlaky vychádzajúce z úrovne EÚ také silné alebo priame ako napríklad v oblasti hospodárskej a sociálnej politiky. Navyše rozhodovanie v tejto oblasti má tendenciu byť zverená národnej exekutive s menším domácim parlamentným dohľadom ako v iných

⁶⁵ Zmluva o Európskej únii. Hlava V. čl. 31. pododsek 2.

⁶⁶ KOUTRAKOS, P. 2017. *The European Union's Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon*. s. 50 – 52.

⁶⁷ z ang. *high politics*

⁶⁸ Ibid.

oblastiach politiky. V dôsledku toho akýkoľvek vplyv EÚ na formuláciu národnej zahraničnej politiky nie je hneď zjavná.⁶⁹

Pri SZBP sa prejavuje hlavne horizontálny prístup europeizácie, kde nadnárodné európske inštitúcie majú menší vplyv na členské štáty. EÚ, ako sme uviedli v podkapitole 1.1.1, ponúka členským štátom priestor na vzájomnú spoluprácu, vzdelávanie sa, zdieľanie informácií a postojov.⁷⁰ V prípade, ak sa určitý počet členských štátov rozhodne spolupracovať bližšie s využitím rámca a inštitúcií EÚ, môžu tak urobiť na základe inštitútu posilnenej spolupráce, pri ktorom musia svoju participáciu nahlásiť Rade EÚ, Vysokému predstaviteľovi a EK.⁷¹ Prísne podmienky jej vzniku, náročné postupy fungovania a stále úzky rozsah pôsobnosti má za následok jej zriedkavé využitie a uchýľovanie sa k iným alternatívam spolupráce. Spolupráca v užšom kruhu krajín môže mať pozitívny efekt na zahraničnopolitickú legitimitu a efektivitu EÚ, najmä ak medzi krajinami všeobecne prevláda nezáujem alebo absentuje politická vôľa napredovať. S. Blockmans poukazuje, okrem iných špecifik SZBP, na vznik a tvorbu „koalícií členských štátov“, ktoré rozdeľuje do troch skupín:⁷²

1. a) Stále koalície – krajiny vystupujúce v zahraničnopolitických otázkach EÚ jednotne, napr. štáty Benelux-u
- b) Ad hoc koalície – vytvorené na základe konkrétnej situácie alebo záujmu, ktorý chcú štáty presadiť, napr. vyvíjanie nátlaku Francúzskom a Veľkou Britániou na EÚ pre zrušenie zbrojného embarga na rebelov tvoriacich opozíciu v Sýrii
2. a) Inštitucionalizované koalície – krajiny so stanovenými spoločnými cieľmi, predsedníctvom, prezentujúce spoločné stanovisko po vzájomných rokovaníach a dohode, napr. Vyšehradská skupina
- b) Voľne usporiadané koalície – krajiny, ktoré nemajú jasne stanovené ciele
3. a) Regionálne koalície – koalície združujúce krajiny geograficky blízke, napr. Slavkovský formát, V4

⁶⁹ GROSS, E. 2009. *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management*. 2009. s. 14

⁷⁰ HANG, N. T. T.: *Europeanization: Simply a Top-Down Process*. In: *Marmara Journal of European Studies*. [online]. 2011. s. 144. [cit. 2022-03-10]. Dostupné na: <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1325>>

⁷¹ Zmluva o fungovaní EÚ čl. 331, ods. 1 a 2

⁷² BLOCKMANS, S.: *Differentiation in CFSP: Potential and Limits*. In *Instituto Affari Internazionali*. [online]. 8. marec 2017. s. 7 - 9. [cit. 2022-03-26]. Dostupné na: <https://www.iai.it/sites/default/files/eu60_5.pdf>

- b) Medziregionálne koalície – spolupráca regionálnych koalícií, napr. spolupráca medzi V4 a Nordicko-baltickou osmičkou
- c) Tematické koalície – združenie na presadenie konkrétnej snahy, napr. iniciatíva na vytvorenie inštitútu pre mier v rámci EÚ krajinami Švédskom a Fínskom⁷³

Pri sledovaní záujmov, cieľov a politík definovaných v zakladajúcich zmluvách EÚ majú koalície členských štátov potenciál posilniť SZBP. Výzvou však ostáva ich vnútorné fungovanie, keďže svojou činnosťou by nemali podkopávať, ale podporovať aktivity EÚ v oblasti SZBP a jej inštitúcie, najmä Vysokého predstaviteľa, osobitných predstaviteľov a ESVČ. Môžu tak urobiť združovaním svojich názorov a snáh, prijímaním nových opatrení na podporu cieľov externej činnosti EÚ, prípravou rozhodnutí a iniciatív pre ich konzultáciu na pôde EÚ, iniciovaním alebo prehlbovaním dialógu s tretími stranami, posilnením koordinácie s vonkajšími aktérmi v súlade s ESVČ a ďalšími prostriedkami.⁷⁴

Dozorná úloha Súdneho dvora Európskej únie je v porovnaní s ostatnými politikami EÚ neúplná a oslabená, čo sa zdôrazňuje aj Lisabonská zmluva. Dopĺňa, že v ustanoveniach SZBP nemá Súdny dvor EÚ žiadne právomoci okrem mála určitých prípadov.⁷⁵ Výnimky pre výkon činnosti v rámci tejto politiky je monitorovanie súladu s čl. 40 ZEÚ a preskúmavanie zákonnosti niektorých reštriktívnych opatrení voči fyzickým a právnickým osobám ustanovených v čl. 275 ZFEÚ.⁷⁶

1.2.5 Spoločná bezpečnostná a obranná politika

Snahy o vytvorenie štruktúr obrannej politiky v Európe boli do 80. rokov 20. storočia považované za problematické a zložité. Prvé ambície boli sformulované v roku 1992 v tzv. Petersberských úlohách zahrňujúce aktivity na zachovávanie a budovanie mieru, stabilizáciu po konflikte, záchrannú a humanitárnu pomoc, ktoré ešte aj dnes slúžia ako podklad pre plánovanie misií EÚ.⁷⁷ Tieto úlohy prislúchali vtedy ešte pôsobiacej WEU a postupne sa včleňovali do kompetencií EÚ. Spoločná bezpečnostná a obranná politika (SBOP) sa graduálne vyvíjala od roku 1999 pod názvom Európska bezpečnostná a obranná politika (EBOP) v reakcii

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Lisabonská zmluva. Hlava II. čl. 10c, ods. 27. pododsek a)

⁷⁶ Zmluva o Európskej únii. Hlava V. čl. 24. ods. 1.

⁷⁷ Bundesministerium der Verteidigung. 2022. *GSVP: Gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik: Sicherheits- und Verteidigungspolitik in der EU.*

na európsky pilier v rámci NATO a na krízy v Juhoslávii a v Kosove, kedy obmedzenosť zásahu európskych štátov vyústila do sformulovania špecifických aspektov obrannej politiky následne prijatých v rámci Amsterdamskej zmluvy. V roku 2003 EÚ uskutočnila svoju prvú vojenskú misiu pod názvom EUFOR Concordia v Macedónsku a v tom istom roku prijala svoju prvú bezpečnostnú stratégiu.⁷⁸

Reformná Lisabonská zmluva dáva rozhodujúci impulz novo pomenovanej SBOP do nasledujúceho obdobia. V roku 2017 vznikla Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO) a tento míľnik je od roku 2016 sprevádzaný sériou ďalších obranných iniciatív vyplývajúcich z Globálnej bezpečnostnej stratégie.⁷⁹ Politický a bezpečnostný výbor so svojimi expertnými podvýbormi, ktorými sú Vojenský výbor EÚ a Výbor pre civilné aspekty krízového manažmentu, predstavuje hlavný orgán SBOP. Samostatné agentúry a inštitúcie napomáhajú činnosti členských štátov pri obranných a bezpečnostných záležitostiach a patrí k nim Európska obranná agentúra, Satelitné centrum EÚ, Inštitút bezpečnostných štúdií EÚ a Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž.⁸⁰

V roku 2021 sa začala príprava strategického usmernenia pre ďalšie desaťročie s názvom Strategický kompas. Po zohľadnení ďalších diskusií členských štátov, balíka EK o obrane a kozmickom priestore a novej bezpečnostnej situácii v Európe, ktorá začala 24. februára 2022 vojenskou agresiou Ruska voči Ukrajine, bol text usmernenia prehodnocovaný a dopĺňaný.⁸¹ Rada EÚ ho v novej podobe schválila 21. marca a následne na summite Európskej rady v dňoch od 24. do 25. marca bol schválený lídrami EÚ.⁸² K obsahu Strategického kompasu Vysoký predstaviteľ J. Borrell povedal: „Hrozby rastú a cena za nečinnosť je zrejmá. Strategický kompas je návodom, ako postupovať.“⁸³ Strategický kompas má slúžiť ako ukazovateľ na posúdenie prostredia, hrozieb a výziev a po realizovaní konkrétnych návrhov „zlepšiť schopnosť EÚ konať rozhodne v krízových situáciách a brániť svoju bezpečnosť a svojich občanov.“⁸⁴

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ ONDRIAŠ, J. Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomická Univerzita Bratislava, Dolnozemska cesta 1/b, Bratislava. Európska únia II. 2022-02-22. Prednáška.

⁸¹ EURACTIV. 2022. *Strategický kompas Únie a jeho reflexia ruskej agresie na Ukrajinu*.

⁸² Európska rada. 2022. *Európska rada, 24. – 25. marca 2022*.

⁸³ Rada EÚ. 2022. *Strategický kompas pre silnejšiu bezpečnosť a obranu EÚ v nasledujúcom desaťročí*.

⁸⁴ Ibid.

2 Cieľ a metodika práce

Pri tvorbe diplomovej práce sme si vytýčili jeden primárny cieľ a tri parciálne ciele. Hlavným cieľom tejto záverečnej práce je analyzovať, akým spôsobom a akou formou dochádza k premietaniu európskych zahraničnopolitických priorít v rámci SZBP do priorít zahraničnej politiky SR a zároveň, ako a v akej miere SR reaguje na prijaté rozhodnutia. Nakoľko oblasť zahraničnej politiky, ako takej, je komplexnou sférou zahŕňajúcou záujmy a aktivity voči iným štátom či zoskupeniam, rozhodli sme sa zamerať na zahraničnú politiku voči západnému Balkánu, východnej Ázii a východným krajinám. Na dosiahnutie vyššie spomenutého cieľa sme sa rozhodli stanoviť si niekoľko parciálnych cieľov. Prvým z nich je priblížiť formovanie základov zahraničnej politiky samostatnej SR. V posledných rokoch existencie spoločného štátu ČR a SR boli obe krajiny súčasťou spoločnej federácie, v rámci ktorej mala vtedajšia slovenská strana určité štruktúry na presadzovanie svojich zahraničnopolitických záujmov, zodpovedala sa však stále federálnej vláde. Druhým parciálnym cieľom je definovanie a porovnanie zahranično-politických záujmov a priorít vlád pôsobiacich pred rokom 2004 a po roku 2004, kedy SR vstúpila do EÚ. Pri tomto ciele zároveň poukážeme aj na konkrétne aktivity vlád a zmeny, ktoré postupne nastávali. Naším tretím parciálnym cieľom je analyzovať postup SR voči vyššie spomenutým oblastiam Európy a Ázie.

Medzi najčastejšie metodické postupy využité v tejto práci patria analýza a komparácia. V rámci kapitoly Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí sme využívali analýzu konceptu europeizácia a následne sme koncept aplikovali na oblasť zahraničnej politiky štátu. Prostredníctvom deskripcie sme priblížili SZBP EÚ, analýzou dostupných zdrojov sme dospeli k zhrnutiu jej špecifik a prostredníctvom komparácie sme túto politiku porovnali s inými politikami EÚ. V praktickej časti sme aplikovali koncept europeizácie a špecifiká tvorby SZBP na SR. Analýzu sme využili pri strategických a programových dokumentov vlád SR, ministerstiev SR, výročných a hodnotiacich správ a prameňov. Metódu syntézy sme využili primárne v záverečnej kapitole.

Pri písaní diplomovej práce sme vychádzali z knižných a elektronických zdrojov. Vychádzali sme z oficiálnych webových stránok inštitúcií EÚ, prevažne Rady EÚ, Európskej rady a ESVČ. Zo slovenských zdrojov to boli výročné a hodnotiace správy MZVaEZ SR, programové vyhlásenia vlád, Bezpečnostná stratégia SR a Ročenka zahraničnej politiky SR

Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Taktiež sme čerpali z oficiálnej webovej stránky Úradu vlády SR, MZVaEZ SR a MO SR. Z knižných publikácií sme čerpali najmä definície a vývoj konceptu europeizácia a tvorbu zahraničnej politiky samostatnej SR, vrátane predvstupového obdobia do EÚ.

Za najväčší limit tejto práce považujeme formu informácií poskytovaných vo výročných správach vlád a ministerstiev a jej väčšinou optimistické prezentované vyhodnotenie jednotlivých rokov, čo je síce opodstatnené, ale neprináša celkový obraz prínosov a nedostatkov v zahraničnopolitickej sfére.

3 Zahraničná politika Slovenskej republiky pred rokom 2004

Východiskovým bodom zahraničnej politiky Slovenskej republiky je priamo spojený s myšlienkou jej štátnosti. Ešte pred samotným vznikom, datovaným od 1. 1. 1993, sa SR musela zaoberať svojou samostatnou existenciou, smerovaním a príslušnosťou v medzinárodnom kontexte. Vyjasnením týchto oblastí by SR mala byť schopná zadefinovať svoje štátne záujmy, z ktorých by odvodila a tvorila svoju zahraničnú politiku. Uznáním medzinárodnou komunitou sa Slovensko stalo novým aktérom medzinárodnej scény. Svojím počtom obyvateľov a rozlohou patrilo a stále patrí k malým európskym štátom, s čím sa spájajú určité špecifiká ich medzinárodnej pozície. Podľa A. Dulebu a kol. faktormi ovplyvňujúcim medzinárodnopolitické postavenie sú okrem slabej pozície aj slabá fyzická sila, obmedzené záujmy v nadväznosti na región, kde sa nachádza, malý vnútorný trh a zároveň domáce zdroje hospodárstva.⁸⁵ S prihliadnutím na tieto špecifiká poukazujú na to, že dôležitou zložkou politickej stratégie malého štátu je začleňovanie do medzinárodného hospodárskeho systému a do fungujúcich bezpečnostných zoskupení, s ktorými sa štát kultúrno-politicky stotožňuje.⁸⁶

3.1 Formovanie zahraničnej politiky samostatnej republiky

V prvých rokoch existencie bolo najdôležitejšou výhodou SR skutočnosť, že vstúpila na medzinárodnú scénu s pozitívnou povestou vďaka pokojnému rozdeleniu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR) a vyhláseniu nástupníctva po tejto federácii a nie po vojnovom Slovenskom štáte z obdobia medzi 1939 – 1945.⁸⁷ Vtedajšia federálna diplomacia pripravila rozdelenie zahraničnopolitickej oblasti na základe dohodnutých princípov: vzniknú dva nové subjekty, ktoré prevezmú povinnosti ČSFR, tieto subjekty budú považované medzinárodným spoločenstvom za rovnocenné a rozdelenie nebude narúšať stabilitu v regióne strednej Európy.⁸⁸ Vzťahy medzi vzniknutou Českou republikou a SR sú vzhľadom k vzájomnej blízkosti vo viacerých ohľadoch do teraz označované za „nadštandardné“, avšak nebolo tomu tak v prvých rokoch po osamostatnení. Napriek otvorenému prístupu

⁸⁵ DULEBA, A. – LUKÁČ, P. – WLACHOVSKÝ, M. 1998. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: východiská, stav a perspektívy*. s. 10 – 12.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ HOLÁSEK, P. 2012. *The beginnings of Slovak foreign policy* In *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. s. 12 – 13.

pri vzájomných rokovaníach sa objavili aj problémové oblasti ako delenie spoločného federálneho majetku či regulácia prekračovania hraníc.⁸⁹

Slovensko ešte ako súčasť ČSFR deklarovalo svoju vôľu riadiť sa princípmi medzinárodných vzťahov, ochraňovať a presadzovať ľudské práva a slobody a rozvíjať demokratický systém čím dosiahla široké uznanie štátmi v krátkom období a členstvo v medzinárodných organizáciách. ČSFR bolo v roku 1992 predsedajúcim štátom Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE) a sukcesia SR do jej riadiacej trojky nebola samozrejmosťou. Východisková pozícia SR pri vstupe do medzinárodných vzťahov bola horšia, akú mala ČR, a preto by takéto členstvo bolo úspešným odrazovým bodom. Taktiež hrozilo, že Maďarsko bude vstup SR do KBSE v neskoršom období blokovať. Jednotlivé jednania prebiehajúce počas posledných mesiacov existencie ČSFR prišli k záveru prospešného pre obe strany, kedy ČR ustúpila členstvo v trojke SR a zároveň SR podporila ČR v snahách o miesto nestáleho člena v Bezpečnostnej rade OSN v rokoch 1994-1995.⁹⁰ V prvom roku samostatnosti sa tak SR stala 1. januára členom KBSE, 19. januára členom Organizácie Spojených národov, 30. júna členom Rady Európy a 4. októbra SR podpísala s Európskymi Spoločenstvami Európsku dohodu o pridružení.⁹¹

Ministerstvo medzinárodných vzťahov SR na čele s ministrom M. Kňažkom od roku 1990 do 1991 a s P. Demešom do roku 1992 muselo počas existencie ČSFR koordinovať svoju činnosť s pražským federálnym ministerstvom.⁹² Od januára 1993 sa transformovalo na jeden z orgánov vlády samostatnej republiky, s následným premenovaním na Ministerstvo zahraničných vecí SR (MZV SR). Materiálne a logistické zázemie zahraničnej služby ČSFR bolo rozdelené v pomere 2:1, čo od 1. januára umožnilo Slovensku mať 53 funkčných veľvyslanectiev a 4 stále misie a v prvom polroku sa na SR zriadilo 20 zastupiteľských úradov.⁹³ Počiatočný stav ľudského kapitálu v slovenskej zahraničnej službe bol pre potreby novovznikajúcej diplomacie nedostatočný nehovoriac o osobách s potrebnými vedomosťami a dostatočnými skúsenosťami, čím sa musela SR zaoberať.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ MOJŽITA, M. 2019. *Kňažko / Demeš / Kňažko: formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990 až 1993*. s. 95 -97.

⁹¹ DULEBA, A. – LUKÁČ, P. – WLACHOVSKÝ, M. 1998. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: východiská, stav a perspektívy*. s. 10 – 12.

⁹² Úrad vlády Slovenskej republiky. 2022. *História vlád SR*.

⁹³ MOJŽITA, M. 2019. *Kňažko / Demeš / Kňažko: formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990 až 1993*. s. 152.

Na formovanie a výkon zahraničnej politiky SR mal v nasledujúcom období dopad „*nevyprofilovanosť politickej scény, neskúsenosť čerstvo vytvorenej štátnej správy a nedostatočné inštitucionálne zabezpečenie politiky nového štátu.*“⁹⁴ Zahraničnopolitické a vnútropolitické aktivity SR, tak ako pri iných štátoch, boli a sú monitorované medzinárodným spoločenstvom. Ani v polovici 90. rokov však nebolo jasné, kto v štáte formuluje, tvorí základné línie a vykonáva zahraničnú politiku. MZV SR malo v tejto otázke komplikované postavenie, keďže do roku 1997 (vrátane) ho viedli piati ministri a jedna ministerka, čo sťažovalo spoluprácu s ostatnými ministerstvami, so zákonodarstvom a s inými štátmi.⁹⁵ Síce si SR už od prvých vlád stanovila za cieľ integrovať sa do západných politických, ekonomických a bezpečnostných štruktúr, za dôvod, prečo tieto úsilia zlyhali, sa považuje vývoj na vnútropolitickú scénu. Predsedom vlády sa po voľbách v rokoch 1990 a 1992 stal V. Mečiar, pričom bol z tejto pozície po zmene síl v parlamente dvakrát odvolaný. Opätovne bol na post predsedu vlády vymenovaný v roku 1994 na štvorročné funkčné obdobie.⁹⁶ Konfrontačný štýl vládnej elity, napäté vzťahy hlavných politických aktérov, nerešpektovanie ústavných hraníc, porušovanie pravidiel so snahou ich prispôbiť na zlepšenie vlastného postavenia, porušovanie zásad právneho štátu a s tým súvisiaca nestabilita demokracie politických inštitúcií mali za následok sériu demaršov adresovaných práve SR od EÚ a Spojených štátov amerických.⁹⁷ K medzinárodnému postaveniu SR nepomáhala ani zmätočné konanie v zahraničnej politike. V slovenskom memorande priloženom k žiadosti o členstvo v EÚ sa SR vopred zaviazala, že bude koordinovať svoju politiku so SZBP už v predvstupovom období. Konanie SR však tomu nenásvedčovalo, čoho príkladom je predbežné odloženie uznania Juhoslovanskej zväzovej republiky ministrami zahraničných vecí krajín EÚ a návšteva slovenskej delegácie na čele s predsedom vlády v jej hlavnom meste v ten istý deň.⁹⁸

⁹⁴ DULEBA, A. – LUKÁČ, P. – WLACHOVSKÝ, M.: *Zahraničná politika Slovenskej republiky: východiská, stav a perspektívy*. 1998. s. 34

⁹⁵ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2022. *História vlád SR*.

⁹⁶ Úrad vlády Slovenskej republiky. 1998. *Vladimír Mečiar: predseda vlády Slovenskej republiky*.

⁹⁷ MESEŽNIKOV, G. 2000. *Vnútropolitické determinanty zahraničnej politiky SR: integračná dimenzia*. s. 56.

⁹⁸ DULEBA, A. – LUKÁČ, P. – WLACHOVSKÝ, M. 1998. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: východiská, stav a perspektívy*. s. 15 – 16.

3.2 Predvstupové obdobie Slovenskej republiky do Európskej únie

Hoci SR si podala žiadosť o členstvo v EÚ už 27. júna 1995, na sklonku nového tisícročia sa jej nepodarilo stať jej plnohodnotným členom. EK svojím posudkom vyvrátila domnienku pripravenosti Slovenska na vstup poukázaním na nedostatky súladu s kodanskými kritériami v oblasti fungovania demokracie a disponovania stabilnými ústavnými inštitúciami. Na základe tohto dokumentu Európska rada v koncom roka 1997 neodporučila otvoriť prístupové rokovania so Slovenskom.⁹⁹ Podobným spôsobom sa vyvíjala aj iniciatíva členstva v NATO. V roku 1995 bol schválený základný nástroj nadviazania spolupráce o individuálnom partnerstve s NATO, avšak na summite Aliancie sa rozhodlo len o členstve ČR, Maďarska a Poľska od roku 1999, pričom SR nebola spomínaná ani v rámci ďalšej vlny rozširovania, kde sa rátať so Slovinskom a Rumunskom.¹⁰⁰

Hodnotiace správy EK o pokroku kandidátskych štátov pre členstvo v EÚ, vrátane Slovenska, sa následne predkladali Európskej rade od roku 1998 v pravidelných ročných intervaloch pred samotnými zasadaniami Rady. Zahraničnopolitické ciele novej vlády vytvorenej po parlamentných voľbách v roku 1998 boli zlepšiť medzinárodnopolitickú pozíciu, prinavrátiť SR dôveryhodnosť a oživiť integračné aktivity smerujúce k vstupu do NATO a EÚ. Členstvo v týchto zoskupeniach nechcela vláda M. Dzurindu podporovať vyhláseniami, ako to bolo počas predošlej vlády, ale konkrétnymi krokmi a reformami.¹⁰¹

M. Dzurinda prijal pri svojej prvej návšteve Bruselu ponuku na vytvorenie Pracovnej skupiny na vysokej úrovni,¹⁰² ktorá mala koordinovať aktivity SR vyplývajúce z Partnerstva pre vstup. Tento nástroj predvstupovej stratégie bol programom zahŕňajúcim ciele a úlohy, ktoré majú kandidátske krajiny prijať a splniť pre lepšiu prípravu na prístupový proces a samotný vstup do Únie za podpory EK a členských štátov Únie. Slovenskú stranu Pracovnej skupiny na vysokej úrovni zastupoval štátny tajomník MZV J. Figel' a EK reprezentoval zástupca generálneho riaditeľa F. Lamoureux.¹⁰³ Zintenzívnenie vzájomných vzťahov a prepojenosti SR s členskými štátmi Únie prebiehalo aj vďaka bilaterálnym návštevám premiéra M. Dzurindu,

⁹⁹ FIGEL, J. - ADAMIŠ. M. 2004. *Slovensko na ceste do Európskej únie: kapitoly a súvislosti*. s. 13- 14.

¹⁰⁰ Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2022. *Vstup do NATO*.

¹⁰¹ VLČEK, D. – KAŠČÁKOVÁ, D. 2010. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: základné východiská, ciele a realizácia*. s. 65.

¹⁰² z ang. *High Level Working Group*

¹⁰³ FIGEL, J. - ADAMIŠ. M. 2004. *Slovensko na ceste do Európskej únie: kapitoly a súvislosti*. s. 13- 14.

ministra zahraničných vecí E. Kukana a J. Figeľa, v pozícií hlavného vyjednávača SR pre vstup do EÚ, so svojimi zahraničnými európskymi partnermi. Dialóg prebiehal aj na úrovni parlamentov, diplomatických pracovníkov a expertov.¹⁰⁴

SR vyjadrila záujem zapojiť sa do všetkých troch pilierov Maastrichtského chrámu. Deklarovala, že akceptuje ciele EÚ a v čase vstupu bude spĺňať *acquis communautaire* v aplikovateľnom rozsahu bez vopred požadovaných výnimiek z implementácie. Na druhej strane určité oblasti si vyžadovali rozsiahlejšie kapitálové investície alebo prostredníctvom nich by bolo možné zlepšiť potrebnú výkonnosť ekonomiky. SR preto požiadala pre spomenuté oblasti o prechodné obdobie na harmonizáciu legislatívy s doložením realizačných plánov. Integračné prípravy na domácej úrovni si vyžadovali funkčný kooperujúci aparát na úrovni vlády a ministerstiev, ktoré konzultovali svoju činnosť aj s mimovládnyimi organizáciami.¹⁰⁵ SZBP patrila medzi prvé otvorené a zároveň predbežne uzatvorené kapitoly legislatívy EÚ so SR z dôvodu, že slovenská legislatíva si nevyžadovala výraznejšiu modifikáciu. Od roku 2000, kedy sa oficiálne otvorili prístupové rokovania, do roku 2002 uzavrela EÚ so SR všetkých 31 kapitol, čím sa viac priblížila k členstvu v Únii.¹⁰⁶

V referende uskutočnenom v dňoch od 16. do 17. mája 2003 sa 92,46 % zúčastnených hlasujúcich rozhodlo pre vstup SR do EÚ. Tí svojimi 52,15 % tvorili nadpolovičnú väčšinu všetkých občanov zapísaných v hlasovacej listine.¹⁰⁷ Na schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky konajúcej sa 1. júla sa vyslovil súhlas so zmluvou o pristúpení k EÚ a ratifikačný proces sa ukončil podpisom ratifikačnej listiny vtedajším prezidentom SR R. Schusterom 26. augusta 2003. Slovensko sa tak po odovzdaní tejto listiny do depozitu ratifikačných listín stalo od 1. mája 2004 spolu s ďalšími deviatimi krajinami členským štátom EÚ.¹⁰⁸

¹⁰⁴ VLČEK, D. – KAŠČÁKOVÁ, D. 2010. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: základné východiská, ciele a realizácia*. s. 68 – 69.

¹⁰⁵ FIGEL, J. - ADAMIŠ, M. 2004. *Slovensko na ceste do Európskej únie: kapitoly a súvislosti*. s. 16 - 19

¹⁰⁶ Ibid. s. 29

¹⁰⁷ Ibid. s. 171.

¹⁰⁸ Ibid.

4 Europeizácia zahraničnej politiky Slovenska po roku 2004

V tejto časti diplomovej práce sa budeme orientovať na obsahové zameranie zahraničnej politiky SR, ktorá v súvislosti so vstupom do EÚ deklarovala koordináciu v rámci SZBP. Už v predvstupovom období začala transformácia národných štruktúr a bližšej spolupráce členských krajín, čo sa dňom vstupu umocňuje a prináša výzvy pre ďalšie spoločné fungovanie suverénnych štátov. SR sa okrem členstva v EÚ paralelne zaujímal aj o členstvo v iných medzinárodných organizáciách. Do štruktúr NATO sa napokon zaradila krátko pred vstupom do EÚ dňa 29. marca 2004 čím došlo k naplneniu najvýznamnejších slovenských zahraničnopolitických cieľov.¹⁰⁹ Tieto niekdajšie ciele sa následne podľa A. Dulebu stali zahraničnopolitickými „*nástrojmi*“, s ktorými je dôležité naučiť sa pracovať, a tak zastupovať záujmy Slovenska a jeho občanov.¹¹⁰

4.1 Zmena inštitucionálneho nastavenia tvorby zahraničnej politiky

Začleňovanie do štruktúr EÚ si vyžaduje množstvo úsilia vychádzajúceho nielen z úrovne Únie, ale aj v kandidátskej krajiny, ktorá sa má stať jej budúcim členom. Nižšie rozoberáme zmeny v rámci niekdajšieho Ministerstva zahraničných vecí SR a Stáleho zastúpenia SR pri ES.

4.1.1 Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

Ministerstvo zahraničných vecí SR prevzalo úlohu hlavného koordinátora v rámci začleňovania SR do štruktúr a jednotlivých politík EÚ. Rezortná koordinačná skupina sa schádza v pravidelných intervaloch, na jej rokovania sú prizývaní aj zástupcovia Kancelárie Národnej rady SR a Úradu vlády SR. Po vstupe SR do EÚ zmenilo MZV SR aj svoju internú štruktúru. V roku 2003 sa uskutočnila reorganizácia Sekcie európskej integrácie, ktorá bola založená v roku 1999, na Sekciu európskych záležitostí, ktorá mala tri odbory: Odbor vnútorných záležitostí a inštitúcií EÚ, Odbor pre koordináciu sektorálnych politík a Odbor vonkajších vzťahov EÚ. Na MZV SR prebehlo aj viacero vzdelávacích procesov, ktoré sa sústredili na graduálnu adaptáciu zahraničnej politiky SR v kontexte SZBP, ktorú MZV SR

¹⁰⁹ Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2022. *Vstup do NATO*.

¹¹⁰ DULEBA, A. 2012. *Twenty years of Slovak foreign policy*. s.50.

zastrešuje. V roku 2010 bol na pozíciu ministra zahraničných vecí vymenovaný dvojnásobný premiér M. Dzurinda, ktorý sa na ministerstve snažil o organizačné reformy, aby sa tak zefektívnila činnosť a pôsobenie v rámci SZBP. Jednou z významných zmien účinných od roku 2011 bolo zlúčenie Sekcie pre európske záležitosti a Sekcie pre globálne výzvy, ľudské práva a Organizáciu spojených národov do Sekcie európskych a globálnych záležitostí. Nová vlna organizačných zmien na MZV SR nastala po nástupe M. Lajčáka, kedy zmeny prebehli v rámci Sekcie pre európske záležitosti, taktiež ministerstvo začalo užšie spolupracovať s orgánmi EÚ zapojených do SZBP. Posilnená orientácia zahraničnej politiky SR na EÚ sa napokon prejavila aj v plánovanej zmene oficiálneho názvu Ministerstva zahraničných vecí na Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR s účinnosťou od septembra 2012.¹¹¹

MZVaEZ SR publikuje od roku 2008 výročnú správu o zahraničnej politike a od roku 2014 výročnú správu o zahraničnej a európskej politike pre vyhodnotenie predošlého roka. Zároveň predkladá na rokovanie vlády výročnú správu o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii, ktorú posúva na rokovanie a odsúhlasenie NR SR. Najaktuálnejšia správa sa zaoberá zhodnotením roka 2020, pričom výročná správa za rok 2021 bola v medzirezortnom pripomienkovom konaní a prebieha o nej rokovanie.¹¹²

Slovenská republika sa podieľa na formovaní SZBP EÚ prostredníctvom aktívnej participácie na činnosti príslušných skupín Rady EÚ na rokovaníach Politického a bezpečnostného výboru (PSC) a Výboru stálych predstaviteľov II (COREPER II). Minister zahraničných vecí SR sa taktiež aktívne zúčastňuje na rokovaníach Rady pre všeobecné záležitosti a vonkajšie vzťahy.

4.1.2 Stále zastúpenie Slovenskej republiky pri Európskej únii

Stále zastúpenie SR pri EÚ so sídlom v Bruseli vzniklo transformáciou z Misie SR pre ES. Hlavným poslaním SZ SR je sprostredkovanie komunikácie medzi SR a inštitúciami EÚ a jeho činnosť vychádza z priorít zahraničnej politiky SR zakotvených v programových dokumentoch vlád SR. V politických otázkach Únie je hlavným rozhodovacím orgánom práve Rada EÚ a tým, že zasadá v rôznych ministerských konfiguráciách, pri ich činnostiach a príprave pomáha práve SZ SR. Pozostáva z tímu diplomatických zástupcov slovenských

¹¹¹ BÁTORA, J. 2014. *Europeanization of Foreign Policy: Whither Central Europe?* s. 228.

¹¹² MZVaEZ SR. 2022. *Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2021*.

ministerstiev a tým, že sa Rada snaží nájsť najlepšie riešenie pri svojom rozhodovaní, potrebuje často viesť zdĺhavé rokovania a konzultácie. Pracovníci SZ SR ako aj experti sa stretávajú v rámci pracovných skupín a výborov a pripravujú materiály pre stálych predstaviteľov a ministrov EÚ. Zasadnutia Rady ministrov v rôznych formáciách pripravuje Výbor stálych predstaviteľov, ktorý zasadá každý týždeň a schvaľuje prácu výborov a pracovných skupín. Stáli predstavitelia v Coreper II sú veľvyslanci a Coreper I sú zástupcovia veľvyslancov.¹¹³

4.2 Koordinácia zahraničnej politiky Slovenska v rámci SZBP

Rozšírenia EÚ a s nimi spojený nárast počtu členských štátov môže znamenať aj nárast osobitných postojov krajín, ktoré môžu oslabiť spomínanú reakčnosť EÚ alebo v inom prípade sťažiť hľadanie kompromisu. Univerzita Komenského v Bratislave, konkrétne Katedra politológie Filozofickej fakulty, vypracovala štúdiu za obdobie od roku 2004 do 2009, kde skúmala vplyv rozhodovania nových členských štátov v inštitúciách EÚ, ktorú následne prezentovali v Bruseli. Staršie členské štáty sa obávali, že rozširovanie EÚ smerom na východ bude mať za následok sťaženie rozhodovacieho procesu, čo sa nepotvrdilo. Autori štúdie prišli s výsledkom, kde zhodnotili, že ak sa hlasovalo ohľadom sporného opatrenia, tak nové členské štáty len zriedkavo hlasovali proti a skôr sa pripojili k hlasovaniu majority. Priemerná podpora v EÚ pri otázkach, kde sa nevyžaduje jednohlasnosť, bola v sledovanom období 93,7 %.¹¹⁴ Existujú však prípady, kedy ani nové členské štáty nepodporili väčšinu. Príkladom je aj Slovensko, ktoré neuznalo nezávislosť Kosova a tým sa zaradzuje medzi päťicu štátov EÚ, čo tak neurobili.¹¹⁵ V roku 2009 SR, Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko, Litva, Estónsko a Bulharsko nehlasovali ani proti jednému zo 150 rozhodnutí, pričom staré členské štáty mali zo spomenutého počtu percento súhlasu nižšie.¹¹⁶

Koordinácia členských štátov v uplynulých rokoch bola poznačená pandémiou COVID-19, kedy časť rokovaní lídrov členských štátov sa okrem prezenčnej účasti v Bruseli konali prostredníctvom videokonferencií. Minister zahraničných vecí a európskych záležitostí I. Korčok poznamenal: „*Pandémia odhalila zraniteľnosť medzinárodného poriadku, ako sme ho poznali doteraz. Prirodzeným reflexom štátov je väčší dôraz na ochranárske, nezriedka*

¹¹³ MZVaEZ SR. 2022. *Stále zastúpenie SR pri EÚ Brusel: Naše poslanie.*

¹¹⁴ EURACTIV. 2010. *Hlas "nových" členov v EÚ je stále slabý.*

¹¹⁵ DULEBA, A. 2012. *Twenty years of Slovak foreign policy.* s. 51.

¹¹⁶ Ibid.

*jednostranné opatrenia, posilňovanie vlastnej odolnosti a sebestačnosti.*¹¹⁷ Vo svojom príspevku, ktorý je súčasťou výročnej správy MZVaEZ SR za rok 2020 zároveň dodáva, že pandémie zároveň zdôraznila, že Slovensko nie je odkázané samo na seba, ale vďaka dobrému susedstvu a členstvu v Únii spolupracuje na plánoch a získava externú pomoc, ktorú „*vlády nikde inde na svete nemajú.*“¹¹⁸ V nasledujúcich podkapitolách sa budeme venovať oblastiam, ktoré sú prepojené na SZBP a zhodnotíme vplyv na ZP SR. Vychádzať budeme hlavne z programových vyhlásení vlád, výročných správ MZVaEZ SR a dodatočne z iných elektronických zdrojov.

4.2.1 Zakotvenie v programových vyhláseniach vlád

Prechod od vlády V. Mečiara k vláde M. Dzurindu mal v roku 1998 stabilizačný efekt na vnútropolitickú situáciu. Zahraničná politika sa začína zakladať na prioritách SR ako celku, ktoré síce vychádzajú z vnútropolitického kontextu, ale nie sú nástrojom na realizáciu moci na domácej scéne. Správa štátu sa snaží prispôbiť tak, aby bolo možné naplnenie zahraničnopolitických priorít a ukotvenie SR do medzinárodnej komunity. V Tabuľke 2 a v Tabuľke 3 sa nachádzajú priority slovenských vlád v rámci SZBP.

Tabuľka 2 Zakotvenie SZBP v Programových vyhláseniach vlád od roku 2002 do 2020

Obdobie	Predseda vlády	Zakotvenie SZBP v PVV
2002 - 2006	Mikuláš Dzurinda	• Podpora posilňovania SZBP a EBOP • Snahy o zladenie potenciálu SR s medzinárodným vplyvom • Rozvíjanie vzťahov s transformujúcimi sa štátmi strednej a východnej Európy¹¹⁹
2006 - 2010	Robert Fico	• Podieľanie sa na príprave a realizácii SZBP • Podieľanie sa na rozvoji kapacít EBOP

¹¹⁷ MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika v roku 2020: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 4.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2002. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*.

Obdobie	Predseda vlády	Zakotvenie SZBP v PVV
		• Osobitný záujem o posilňovanie bezpečnosti a stability Západného Balkánu a východnej Európy • Uplatňovanie dobrých vzťahov v rámci európskej susedskej politiky¹²⁰
2010 - 2012	Iveta Radičová	• Prispievať k zvyšovaniu akcieschopnosti a kredibility SBOP • Zintenzívnenie stredoeurópskej spolupráce v oblasti bezpečnostnej politiky • Podpora integračných a prístupových zámerov Ukrajiny, Chorvátska, západného Balkánu, Islandu • Spoluvytváranie Východného partnerstva a politiky EÚ voči postsovietskemu priestoru¹²¹
2012 - 2016	Robert Fico	• Podpora rozširovania priestoru stability, demokracie a partnerstva s dôrazom na štáty Západného Balkánu a Východného partnerstva • Prispievať do procesu tvorby SZBP • SZBP ako priestor pre aktívne aj pasívne posilnenie Slovenska v medzinárodných vzťahoch • Európska susedská politika¹²²
2016 – 2018 2018 - 2020	Robert Fico Peter Pellegrini	• Zvyšovanie efektívnosti krízového manažmentu EÚ • Podporovať napĺňanie cieľov Globálnej stratégie EÚ pre SZBP • Spoluvytvárať a implementovať rozhodnutia NATO, EÚ a širšieho medzinárodného spoločenstva • Príprava bezpečnostnej stratégie a obrannej stratégie SR do roku 2017¹²³

¹²⁰ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2006. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*.

¹²¹ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2010. *Občianska zodpovednosť a spolupráca*.

¹²² Úrad vlády Slovenskej republiky. 2012. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*.

¹²³ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2016. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*.

Obdobie	Predseda vlády	Zakotvenie SZBP v PVV
		Vláda P. Pellegriniho schválila totožné PVV s malými korekciami, avšak bez zmien už dosiahnutých výsledkov. ¹²⁴

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe Programových vyhlásení vlád od roku 2002 do roku 2020.

Tabuľka 3 Zakotvenie SZBP v Programovom vyhlásení vlád za obdobie od 2020 do 2024

Obdobie	Predseda vlády	Zakotvenie SZBP v PVV
2020 – 2021	Igor Matovič	• Aktualizácia Bezpečnostnej stratégie • Podpora transformácie a európskej integrácie Ukrajiny • Podpora západného Balkánu pre vstup do EÚ • Prispievať k spoločným riešeniam V4 v rámci EÚ • Vytvárať tematické koalície členských štátov v špecifických otázkach európskych politík. • Budovať vojenské spôsobilosti v rámci SBOP • Vyčleňovanie obranných výdavkov podľa kritérií NATO a EÚ¹²⁵
2021 – súčasnosť	Eduard Heger	• Zabezpečiť implementáciu schválenej Bezpečnostnej stratégie¹²⁶ Dokument je okrem určitých obmien identický s PVV z obdobia 2020-2021.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe Programových vyhlásení vlád od roku 2020 do roku 2024

¹²⁴ STRUHÁRIK, F. – FOLENTOVÁ, V. 2018. *Pellegriniho vláda skopírovala od Ficovej aj staré sľuby o úspešnom predsedníctve či obnovení IC vlakov.*

¹²⁵ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2020. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky.*

¹²⁶ Úrad vlády Slovenskej republiky. 2021. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024.*

4.2.2 Zahraničná politika voči krajinám západnému Balkánu

Krajiny západného Balkánu patria do dlhodobého zahraničnopolitického záujmu SR. Ani po parlamentných voľbách na SR v roku 2020 a následnej zmene vlády v roku 2020 sa tento postoj nezmenil a v PVV vlád I. Matoviča a E. Hegera je zdôraznené, že SR podporuje ich transformačné snahy na splnenie prístupových kritérií do EÚ pretože „rozširovanie EÚ je dôležitým nástrojom stability a presadzovania našich záujmov v tomto regióne.“¹²⁷

Prostredníctvom bilaterálnych a multilaterálnych aktivít sa SR snažilo a snaží prispieť k naplneniu ich euroatlantických ambícií. V máji 2019 sa uskutočnilo tradičné stretnutie ministrov zahraničných vecí V4 a západného Balkánu v Bratislave v rámci slovenského predsedníctva vo Vyšehradskej skupine, kde sa diskutovalo o reformách, integrácii a vymieňali sa názory ohľadom spoločnej európskej budúcnosti. Všetky partnerské krajiny západného Balkánu navštívil v tom istom roku M. Lajčák v pozícii predsedu OBSE a recipročnú oficiálnu návštevu v Srbsku absolvoval aj predseda vlády P. Pellegrini.¹²⁸

Dôležitým komponentom v agende EÚ na rok 2019 boli plány na oficiálne začatie prístupových rokovaní s Albánskom a Severným Macedónskom, na ktorých sa však nepodarilo jednomyselne zhodnúť, čím sa táto agenda presunula na ďalší rok. Optimistický začiatok roka 2020 priniesol v marci potvrdenie o začatí prístupových rokovaní a úpravu metodológie prístupového procesu.¹²⁹ Proces rozširovania Únie sa mal od tohto okamihu vyvíjať dobrým smerom, avšak nastávali komplikácie rôzneho charakteru, medzi inými, nebolo možné nájsť zhodu na stanovení presného dátumu začatia prístupových rokovaní, a tak nebolo možné ich technické otvorenie.¹³⁰ Návrh novej metodológie prístupového procesu bolo podľa slov štátneho tajomníka MZVaEZ SR M. Klusa signálom, že EÚ má stále záujem sa angažovať a prejavovať solidaritu voči krajinám západného Balkánu a z pohľadu Slovenska má za cieľ spraviť prístupový proces dynamickejšim, dôveryhodnejším a predvídateľnejším, čo pomôže nielen Únii ale aj kandidátskym štátom.¹³¹ Prístupové rokovania s Albánskom a Severným Macedónskom boli spočiatku blokové najmä Holandskom a Francúzskom, ktoré napokon

¹²⁷ Ibid. s. 113.

¹²⁸ MZVaEZ SR. 2020. *Zahraničná a európska politika v roku 2019: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 33.

¹²⁹ MZVaEZ SR. 2021. *Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2020*. s. 4.

¹³⁰ BREŽÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 152 – 153.

¹³¹ Ibid. s. 156.

v závere roka 2019 svoje veto stiahli. Mohli sa začať ďalšie pokusy o sfunkčnení prístupových procesov, avšak SR spolu s ČR ich formálne začatie zablokovali v decembri 2020 „s úmyslom uchrániť proces pred ďalšou diskreditáciou“. ¹³² Nezhoda týchto dvoch krajín voči ostatným členským štátom nastala po pridaní spornej vety do predloženého dokumentu. Spoločne vyhlásili, že proces rozširovania sa nesmie stať nástrojom na riešenie národných a bilaterálnych konfliktov. Bulharsko tým totiž poukázalo na historický citlivú tému, na bulharské korene macedónskeho národa a jazyka. Severné Macedónsko na druhej strane nechcelo do prístupových rokovaní vnášať otázky jej národnej identity. ¹³³ Minister I. Korčok poznamenal, že nešlo o zablokovanie členstva, ale o zablokovanie záverov Rady EÚ, pri ktorom SR odmieta zaťažovať rozširovania Únie historickými otázkami na úkor dôveryhodnosti celého procesu. ¹³⁴ SR naďalej pokračuje vo svojich zahraničnopolitických prioritách v tomto regióne a uvedomuje si svoje úlohy, vďaka ktorým môže v budúcnosti významne prispieť k integračným snahám. MZVaEZ SR vo *Výročnej správe o členstve SR v EÚ za rok 2020* zdôrazňuje, že prístupový proces krajín by mal byť založený na „kondicionalite a princípe vlastných zásluh“, čo znamená, že politická a finančná pomoc týmto štátom sa bude zakladať na tom, koľko úsilia vynaložia pri reálnej implementácii stanovených cieľov. ¹³⁵ Voľby v Srbsku, Čiernej Hore, Bosne a Hercegovine, vývoj v Kosove, vzťahy medzi Severným Macedónskom a Bulharskom v spojení so zdravotnou krízou odvrátili do určitej miery pozornosť od snáh, na ktorých sa budovalo na začiatku roka 2020 a samozrejme v predošlých rokoch. ¹³⁶

V úvode roka 2021, konkrétne 8. februára, sa začala najdôležitejšia cesta ministra I. Korčoka na západnom Balkáne v Severnom Macedónsku a nasledujúce dni navštívil Čiernu Horu, Bosnu a Hercegovinu a Albánsko. ¹³⁷ SR aktívne podporovala začlenenie Severného Macedónska do štruktúr NATO, čo minister pri návšteve vyzdvihol, keďže došlo k naplneniu tohto cieľa v marci 2020. Členstvo Severného Macedónska v NATO je ďalším míľnikom pre zvýšenie bezpečnosti a stability v regióne. Prezident S. Pendarovski ocenil podporné

¹³² MZVaEZ SR. 2021. *Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2020*. s. 5.

¹³³ YAR, L. 2020. *Slovensko a Česko sa postavili Bulharom: Do procesu rozširovania neľahajte bilaterálne problémy, odkazujú*.

¹³⁴ MZVaEZ SR. 2021. *Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2020*. s. 5.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 160.

aktivity Slovenska vrátane Národného konventu o EÚ v Macedónsku, projektu Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu.¹³⁸ Napriek zložitej domácej situácii v Bosne a Hercegovine, I. Korčok poznamenal, že SR je pripravená asistovať v jej začleňovaní do euroatlantických štruktúr poskytovaním skúseností z prechodného obdobia a politickej podpory, avšak výsledok bude závisieť len od miery úspešnej implementácie potrebných reforiem, keďže Bosna a Hercegovina je pravdepodobne najmenej pripravenou krajinou regiónu na vstup do EÚ.¹³⁹ V súčasnosti v tejto krajine pôsobí 47 príslušníkov Ozbromených síl SR v rámci operácie EUFOR Althea.¹⁴⁰

Dialóg na politickej úrovni medzi SR a Albánskom bol oživený v nadväznosti na spoluprácu v predsedníckej trojke OBSE. Mandát SR, ako predsedajúcej krajiny, sa skončil v závere roka 2019 a nasledovalo predsedníctvo Albánska. Obe krajiny organizovali viacero vzájomných návštev a prvýkrát od 4. januára 1993, kedy boli naviazané diplomatické styky medzi krajinami, sa uskutočnili aj stretnutia na parlamentnej úrovni.¹⁴¹

Bývalý minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR M. Lajčák bol Úniou vymenovaný za osobitného zástupcu EÚ pre dialóg medzi Belehradom a Prištinou, čím bol poverený riešením situácie a otázok súvisiacich s týmto regiónom. Po roku a pol sa mu podarilo obnoviť vzájomný dialóg, ale vyhliadky k vzájomnej dohode stále neboli najlepšie. Hoci prvé rokovania priniesli svoje výsledky aj vo forme dohodnutých textov, ktoré by mali formovať budúcu dohodu o normalizácii ich vzťahov, stále sú na stole komplexnejšie témy. EÚ dala Srbsku a Kosovu najavo, že ich budúca integrácia zostáva spätá práve s dialógom na vysokej úrovni. „Medzinárodné spoločenstvo očakávalo v roku 2021 väčší pokrok v ich dialógu, tak dúfame, že k tomu dôjde v roku 2022,“ zhodnotil M. Lajčák.¹⁴² Slovensko spolu s Cyplom, Gréckom, Španielskom a Rumunskom je skupinka krajín EÚ27, ktoré doposiaľ neuznali nezávislosť Kosova. Srbsko tvrdí, že hlavným problémom nie je jednostranné vyhlásenie samostatnosti Kosovom, pretože vníma, že viaceré štáty medzinárodného spoločenstva ho uznávajú. Priznáva však, že kompromis by mohol viesť k riešeniu situácie. Prioritou EÚ nie je

¹³⁸ Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu. 2022. *Národný konvent o EÚ v Macedónsku*.

¹³⁹ BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 162.

¹⁴⁰ Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2022. *Operácia ALTHEA, Bosna a Hercegovina*.

¹⁴¹ MZVaEZ SR. 2020. *Zahraničná a európska politika v roku 2019: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 33.

¹⁴² TASR. 2022. *Lajčák vyzval Kosovo a Srbsko k rýchlejšiemu posunu v rozhovoroch*.

jednotný postup voči Kosovu, ale normalizácia vzťahov, ktorá by priniesla stabilitu do regiónu.¹⁴³ SR v dokumente *Zahraničná a európska politika Slovenskej republiky v roku 2021* je uvedené: „Rok 2021 bude dôležitý aj z hľadiska riešenia vzťahov medzi Srbskom a Kosovom a Slovensko bude podporovať aktivity EÚ v tomto smere.“¹⁴⁴ Vyjadrenie je sprevádzané poznámkou, že tak uskutoční v súlade s rezolúciou BR OSN č. 1244/99 a so stanoviskom Medzinárodného súdneho dvora k vyhláseniu o nezávislosti Kosova, ktorý dospel k záveru, že kosovské vyhlásenie neporušuje medzinárodné právo. SR tým chcela poukázať na to, že stanovisko MSD má iba poradný, čiže nezáväzný charakter.¹⁴⁵

4.2.3 *Východná politika Slovenskej republiky*

Po parlamentných voľbách v roku 2020 vzišla koalícia na čele s hnutím OĽANO a jej líder I. Matovič sa stal predsedom novovzniknutej vlády. Podľa A. Dulebu sa vďaka tejto obmene v parlamentných a vládnych silách navrátilo zahraničnopolitické smerovanie k rovnakým líniam ako počas vlád M. Dzurindu a I. Radičovej. Tie boli založené na pevnom základe budovanom na členstve v EÚ a NATO a považovali sa za najlepší nástroj na presadzovanie zahraničnopolitických záujmov SR. Východná politika R. Fica a P. Pellegriniho spolu s pro-ruskými postojmi vtedajšieho predsedu NR SR A. Danko mali v porovnaní s predošlými vládami špecifické nastavenie a vláda I. Matoviča sa pokúšala o určitý reštart pôvodného nastavenia. Novú dynamiku do zo začiatku jasne načrtnutého zahraničnopolitického smerovania vlády priniesla vládna kríza spustená nepredvídateľnými krokmi predsedu vlády.¹⁴⁶

Východná politika SR v roku 2020 môžeme zhrnúť v nasledujúcich bodoch:

- Formulácia novej Bezpečnostnej stratégie SR
- Podpora bieloruskej opozície po zmanipulovaných prezidentských voľbách
- Zaujatie jasného postoja v otázke anexie Krymu Ruskom
- Podpora Ukrajiny¹⁴⁷

¹⁴³ DE MUNTER, A. 2021. *The Western Balkans*.

¹⁴⁴ MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika Slovenskej republiky v roku 2021*. s. 9.

¹⁴⁵ EURACTIV. 2010. *Nezávislé Kosovo je v poriadku. Nezáväzne*.

¹⁴⁶ BREŽÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 125 – 126.

¹⁴⁷ Ibid.

Dôležitou súčasťou zahraničnej politiky SR voči východným krajinám je spoluúčasť na Východnom partnerstve pôsobiacom od roku 2009, ktoré vzniklo ako spoločná iniciatíva nadnárodných orgánov EÚ, členských štátov EÚ v spolupráci s Arménskom, Azerbajdžanom, Bieloruskom, Gruzínskom, Moldavskou republikou a Ukrajinou s cieľom „posilniť [ich] politické pridruženie a hospodársku integráciu“. ¹⁴⁸ Turecko, ako kandidátska krajina, a Rusko, ako krajina strategického partnerstva, nie sú súčasťou Východného partnerstva. V roku 2019 sa slávilo 10. výročie spustenia iniciatívy, avšak súčasne sa na základe rozsiahlej a inkluzívnej konzultácie pracovalo na nových prioritách po roku 2020. Bratislava privítala ministerských predstaviteľov krajín V4 a Východného partnerstva 6. mája 2019, kde si krajiny ozrejmili východiskové pozície pre ďalšie rokovania v Bruseli. ¹⁴⁹ SR sa snažila svojimi návrhmi prispieť do diskusie a navrhla okrem iného posilniť sektorovú spoluprácu, spoluprácu v oblasti bezpečnosti a odolnosti a poukázala na potrebu zlepšenia celkovej komunikácie. Záujem prejavila aj zriadením zastupiteľských úradov v hlavnom meste Azerbajdžanu a Arménska so zámerom efektívnejšie operovať v regióne južného Kaukazu. ¹⁵⁰

V roku 2020 tento región nečelil len pandémie, ale aj formám konfliktu, narušenia územnej celistvosti a štátnej suverenity či zhoršeniu situácie v oblasti základných ľudských práv. Kvôli spomínaným prezidentským voľbám z augusta 2020 a použitia násilia zo strany režimu sa SR zasadila o reštriktívne opatrenia EÚ voči Bielorusku a na znak svojej solidarity s Poľskom a Litvou povolala veľvyslanca SR v Minsku na konzultácie do Bratislavy. SR zvýšila svoju podporu pre bieloruskú občiansku spoločnosť, konkrétne poskytnutím finančnej pomoci v hodnote 250 000 eur, poskytnutím 20 štipendií pre bieloruských študentov na Slovensku a v neskoršom období sa k nim pridávali ďalšie formy pomoci. Slovensko privítalo a vyjadrilo podporu líderke bieloruskej opozície Sviatlane Cichanovskej, ktorá sa zúčastnila a bola ocenená na bezpečnostnej konferencii Globsec 2020 Bratislava Forum. ¹⁵¹ Keďže Bielorusko patrí medzi krajiny zapojené do Východného partnerstva, po krokoch EÚ sa rozhodlo svoju účasť dňa 28. júna 2021 pozastaviť. V súčasnosti sa do sankčného zoznamu EÚ voči Bielorusku dostalo spolu

¹⁴⁸ Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Východné partnerstvo*.

¹⁴⁹ MZVaEZ SR. 2020. *Zahraničná a európska politika v roku 2019: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s.31.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika v roku 2020: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 19.

183 osôb a 26 subjektov.¹⁵² Bielorusko zapojením do „špeciálnej vojenskej operácie“¹⁵³ Ruska na Ukrajine si vyžiadalo odozvu EÚ, v rámci ktorej Rada prijala 9. marca 2022 dodatočné opatrenia na finančný sektor Bieloruska, ktorými sa napríklad zaviedol zákaz poskytovať Bielorusku eurobankovky, obmedzili sa finančné toky z Bieloruska do EÚ, zakázalo sa používanie služieb SWIFT trom bieloruským bankám.¹⁵⁴

Dôležitými udalosťami roka 2020 boli aj prezidentské voľby v Moldavsku a parlamentné voľby v Gruzínsku, ktoré sa pre vývoj v Bielorusku dostali do úzadia. Bývalá predsedníčka pro-európskej strany a moldavská premiérka M. Sanduová vyhrala volebný boj proti slúžiacemu prezidentovi I. Dodonovi, ktorý bol naopak zástancom prehlbovania vzťahov s Ruskom. Kým slovenská diplomacia na tento pro-európsky vývoj nezareagovala, prezidentka Z. Čaputová spolu s ďalšími šiestimi krajinami podpísala verejný list na podporu novozvolenej prezidentky.¹⁵⁵ Súčasťou oficiálnej návštevy prezidentky Z. Čaputovej z 20. marca 2022 v Moldavsku bolo poskytnutie humanitárnej pomoci a spoločné odsúdenie agresie Ruska na Ukrajine. Z. Čaputová taktiež podporila ambíciu Moldavska stať sa kandidátskou krajinou EÚ vyjadrením, že je súčasťou európskej rodiny, avšak potrebuje sa intenzívnejšie sústrediť na potrebné reformy a s tým je Slovensko ochotné Moldavsku asistovať.¹⁵⁶

Vo výročných správach MZVaEZ SR sa spomína vojna o Náhorný Karabach z jesene 2020 veľmi stručne. SR sa zasadzovala o diplomatické riešenie konfliktu, poskytovala občanom oboch strán humanitárnu pomoc, avšak tým, že EÚ počas konfliktu výrazným spôsobom nezasiahla, postupne strácala v tomto regióne svoj vplyv a tým aj jej členské štáty, vrátane Slovenska, ktorej diplomacia nemala žiadnu možnosť do konfliktu zasiahnuť, respektíve ju ovplyvniť.¹⁵⁷

Významným aspektom zahraničnej politiky SR je udržiavanie dobrých vzťahov so susednými štátmi. Východná hranica SR je zároveň vstupnou bránou do EÚ, preto je nesmierne dôležité udržiavať vzájomný kontakt a spoluprácu s Ukrajinou. V strategických plánoch a postojoch vlády I. Matoviča, na ktoré nadviazala vláda E. Hegera, je zakotvené

¹⁵² Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Vzťahy EÚ s Bieloruskom*.

¹⁵³ Týmto slovným spojením označuje Rusko konflikt na Ukrajine.

¹⁵⁴ Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Chronologický prehľad – reštriktívne opatrenia EÚ voči Bielorusku*.

¹⁵⁵ BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 141 – 142.

¹⁵⁶ SITA. 2022. *Čaputová odovzdala Moldavsku humanitárnu pomoc a spolu so Sanduovou odsúdili agresiu Ruska*.

¹⁵⁷ MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika v roku 2020: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 18.

odsúdenie politiky Ruska voči Ukrajine a snaha o prinavrátenie anektovaného krymského územia, s tým súvisiaca podpora jej teritoriálnej integrity, podpora iniciatív Východného partnerstva a podpora potrebných reforiem na dosiahnutie ukrajinských euroatlantických ambícií. Postoje SR potvrdila prezidentka SR pri recipročnej návšteve ukrajinského prezidenta V. Zelenského na Slovensku v septembri 2020.¹⁵⁸ Rusko nechce pripustiť rozširovanie NATO smerom na východ, a preto, okrem iného, udalosti v roku 2022 nadobúdajú nový rozmer a v čase písania tejto diplomovej práce nie je možné odhadnúť, ako sa celková situácia bude vyvíjať. Je dôležité spomenúť, že V. Zelenskyj podpísal 28. februára 2022, čiže 5 dní po ruskom útoku, žiadosť o prijatie do EÚ a v nasledujúcich dňoch sa o status kandidátskej krajiny prihlásili aj Gruzínsko a Moldavsko. Stať sa kandidátskou EÚ je však zdĺhavejší proces a vyžaduje si súhlas krajín EÚ²⁷.¹⁵⁹

„Zahraničná politika SR voči Rusku je úzko koordinovaná v rámci EÚ a NATO,“ píše sa vo výročnej správe MZVaEZ SR za rok 2019 a v podobnom znení aj vo výročnej správe za rok 2020.¹⁶⁰ Vzťahy s Ruskom a pro-ruské tendencie boli jedným z dôvodov komplikácií na vnútropolitickú scénu vedúcim k vládnej kríze. Ako príklad môžeme uviesť nákup sporných ruských vakcín Sputnik V neschválených Európskou liekovou agentúrou a s tým súvisiaca urážka Ukrajiny samotným premiérom I. Matovičom.¹⁶¹ Niektorí partneri podmienili členstvo v koalícii rezignáciou I. Matoviča z postu predsedu vlády. Minister I. Korčok pri tejto príležitosti požiadal o stretnutie s najvyššími ústavnými činiteľmi pre obavy, či stále platí prozápadná orientácia vlády.¹⁶²

V roku 2014 uvalila EÚ sankcie na Ruskú federáciu v dôsledku nerešpektovania Minských dohôd a v roku 2022 ich výrazne rozšírila v reakcii na uznanie nezávislosti Doneckej a Luhanskej oblasti a na nevyprovokovanú ruskú agresiu voči Ukrajine. Tieto sankcie sú rôzneho druhu: individuálne, hospodárske, obmedzenia týkajúce sa médií, diplomatické

¹⁵⁸ BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 135.

¹⁵⁹ YAR, L. 2022. ROZHOVOR: Kedy vstúpi Ukrajina do EÚ? Bude to o dohode, na rýchly vstup nemá Únia páky, hovorí analytička.

¹⁶⁰ MZVaEZ SR. 2020. *Zahraničná a európska politika v roku 2019: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 33.

¹⁶¹ Predseda vlády I. Matovič na otázku moderátora Rádia Expres, čo sľúbil za nákup vakcíny Sputnik V, odpovedal: „Zakarpatskú Ukrajinu.“ Vyvolal tým pohoršenie a pohoršenie diplomacie. Ukrajinský minister zahraničných vecí D. Kuleba žiadal následne ospravedlnenie za výroky.

TASR. 2021. *Kyjev reagoval na vyjadrenie Igora Matoviča o Zakarpatskej Ukrajine*.

¹⁶² ŠNÍDL, V. 2021. *Vakcíny netreba vítať na letisku, hovorí Nad'. Korčok označil dodávky Sputnika za hybridnú operáciu*.

opatrenia a obmedzenia hospodárskych vzťahov s oblastami, ktoré nie sú kontrolované vládou.¹⁶³ Verziu Bezpečnostnej stratégie SR prijatej v roku 2005 bolo potrebné v dôsledku vyvíjajúcej sa geopolitickej situácie aktualizovať. MZVaEZ SR vypracovalo pod vedením bývalého ministra M. Lajčáka návrh, ktorý nedosiahol podporu ani počas vlády R. Fica, ani počas vlády P. Pellegriniho a bol blokován koalíčnou Slovenskou národnou stranou a vtedajším predsedom NR SR A. Dankom.¹⁶⁴ Minister I. Korčok spolu s ministrom obrany SR J. Naďom pracovali na nových návrhoch bezpečnostnej a obrannej stratégie, ktoré podporu dosiahli. Oba dokumenty sú najaktuálnejšími stratégiami SR, ktoré boli schválené NR SR v januári 2021. V *Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky* z roku 2021 je región východnej Európy označovaný ako zdroj potenciálnych hrozieb. Ako definuje dokument, hrozby môžu mať formu od dezinformačných kampaní, hybridných, kybernetických a spravodajských operácií cez organizovanú kriminalitu až po možnosť ozbrojeného útoku. Zahraničná politika a vzťahy s Ruskom na základe výročných správ a strategických dokumentoch je postavená na hľadaní prienikov v spoločných záujmoch a na kritickom dialógu v otázkach, kde sa rozchádzajú.¹⁶⁵

4.2.4 Zahraničná politika voči východnej Ázii

Výrazné narušenie vzťahov s východoázijskými krajinami v roku 2020 spôsobili vnútropolitické zmeny na Slovensku a globálna pandémia COVID-19. Čínska ľudová republika (ČĽR) je a bola roky kritizovaná za porušovanie ľudských práv, ale SR v rámci svojej zahraničnej politiky voči ČĽR na tento fakt príliš svoju pozornosť neupriamovala. Až v roku 2020 sa v priebehu niekoľkých mesiacov stala „*najhlasnejším kritikom ČĽR v Európe*“ tým, že poukazovala v súvislosti s pandemiou COVID-19 na jej dezinformačnú komunikáciu a tzv. diplomáciu rúšok. SR taktiež vyzvala ČĽR, aby prepustila svojich politických väzňov, podporila ambíciu Čínskej republiky¹⁶⁶ vstúpiť do Svetovej zdravotníckej organizácie a odsúdila zavedenie bezpečnostných právnych predpisov v Hongkongu. Spočiatku bolo väčšie množstvo týchto aktivít vykonávaných slovenskými zákonodarcami v NR SR a v EP. Slovensko bolo

¹⁶³ Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Reštriktívne opatrenia EÚ voči Rusku v súvislosti s Ukrajinou (od roku 2014)*.

¹⁶⁴ BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 128.

¹⁶⁵ Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. s. 6.

¹⁶⁶ pozn.Taiwan

svojím počtom poslancov, ktorý sa zapojili do spoločného vyhlásenia iniciovaného posledným britským guvernérom v Hongkongu, druhou najpočetnejšou skupinou. Vyhlásenie vzniklo v reakcii na porušenie čínsko-britskej deklarácie zo strany ČĽR.¹⁶⁷ Slovenská exekutíva sa spolu s 39 krajinami podpísala pod vyhlásenie o zlom zaobchádzaní s etnickými menšinami, vrátane Ujgurov a prijatia Hongkonského zákona o národnej bezpečnosti. SR sa tak stala jedinou krajinou V4, ktorá tak urobila. K podobnému vyhláseniu, ktoré bolo pripravované a prijaté rok pred tým, sa SR nepridala, čo môže byť dôsledok politických zmien v roku 2020.¹⁶⁸ Po odhlasovaní sankcií ministrami zahraničných vecí EÚ v súvislosti s prenasledovaním ujgurskej menšiny sa ČĽR rozhodla reagovať recipročnými sankciami na desať osôb vrátane europoslankyne M. Lexmann.¹⁶⁹ V najaktuálnejšej *Bezpečnostnej stratégii SR* sa vláda vymedzila, že pri vzájomných vzťahoch s ČĽR ako aj jej postojoch v medzinárodných organizáciách bude SR „zohľadňovať [jej] vlastný spôsob vládnutia a odlišné chápanie ľudských práv a slobôd.“¹⁷⁰ Prihliadajúc na výročné správy MZVaEZ SR, SR označuje ČĽR spojeniami systémový rival EÚ, ekonomický či technologický konkurent. Týmto označeniami poukazuje na to, že síce sa bude snažiť rozvíjať bilaterálne vzťahy, najmä v ekonomickej oblasti, ale naďalej sa bude snažiť opierať hlavne na politiky EÚ voči nej. Zároveň SR plánuje rozširovať spoluprácu s hodnotovo blízkymi partnermi v Ázii a Tichomorí, predovšetkým Japonskom, Južnou Kóreou, Indiou, Austráliou a Novým Zélandom.

Ako sme spomínali v podkapitole 3.1. SR zavrhla v roku 2019 svoje predsedníctvo v OBSE, zostalo však súčasťou riadiacej trojky. Do roku 2020 vstúpilo ako predsedajúca krajina Skupiny ázijských partnerov OBSE pre spoluprácu (APCG), ktorá zahŕňa Austráliu, Afganistan, Thajsko, Japonsko a Kórejskú republiku. V spolupráci s každou krajinou APCG usporiadala SR podujatia zamerané na témy ako boj proti korupcii, kybernetická bezpečnosť, zachovávanie mieru, postavenie žien a/alebo rozvoj regionálnej hospodárskej spolupráce. V rámci svojho predsedníctva finančne podporila publikáciu venovanú 25. výročiu vytvorenia APCG.¹⁷¹

¹⁶⁷ ŠIMALČÍK, M. 2020. *Slovakia: A New Challenger of China's Human Rights Record?*

¹⁶⁸ BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. s. 183.

¹⁶⁹ SITA. 2021. *Čína uvalila sankcie na európskych predstaviteľov, je medzi nimi aj slovenská europoslankyňa.*

¹⁷⁰ Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. s. 6.

¹⁷¹ TASR. 2020. *Vyjadrenie: Štátna tajomníčka Ingrid Brocková na Ministerskej rade OBSE.*

4.2.5 *Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie a Strategický kompas*

Medzi hlavné priority SZBP patrí posilňovanie vzájomnej spolupráce medzi členskými štátmi EÚ, medzi Úniou a svetom. Zladenie zahraničnopolitických priorít členských štátov nie je najjednoduchší proces, kvôli konsenzuálnemu rozhodovaniu aj napriek tomu, že existuje len niekoľko výnimiek pre použitie hlasovania kvalifikovanou väčšinou. V roku 2016 bola prijatá Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, skrátenie Globálna stratégia EÚ, ktorá má svoje zakotvenie aj v strategických dokumentoch SR. Výslovne sa spomína v predbežnom, avšak neschválenom návrhu Bezpečnostnej stratégie SR z roku 2017. Bezpečnostná stratégia SR prijatá v roku 2021 už však obsahuje priamy odkaz na Globálnu stratégiu EÚ v jej samotnom úvode, kde sa zdôrazňuje, že okrem slovenskej legislatívy, Ústavy SR, medzinárodných zmluvných záväzkov, osobitne z Charty OSN, Strategickej koncepcie NATO, vychádza práve z nej. Týmto zakomponovaním sa SR jasne stavia a vyjadruje, v akých líniách je vedená jej zahraničná politika.¹⁷²

Strategický kompas EÚ schválený v roku 2022 nemá nahradiť Globálnu stratégiu EÚ, má ju však dopĺňať. Názory počas príprav nového dokumentu boli rôzne poukazujúc buď na neschopnosť plne implementovať existujúce stratégie alebo, v pozitívnom zmysle, nastaviť strategickú pomôcku na najbližšie roky. Príprava a schválenie Strategického kompasu je však prejavom toho, aké zložité sú výzvy, ktorým dnes Únia čelí.¹⁷³

¹⁷² Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. s. 1.

¹⁷³ YAR, L. – EuroPolicy. 2020. *Strategický kompas: Krajiny Únie chystajú spoločný zoznam bezpečnostných hrozieb*.

Tabuľka 4 Charakteristika a porovnanie Globálnej stratégie a Strategického kompasu EÚ

Strategický plán	Charakteristika
Globálna stratégia EÚ (2016)	Dokument vymedzujúci EÚ zásady a priority vo svojej vonkajšej činnosti. Hlavné princípy: jednota, angažovanosť, zodpovednosť, partnerstvo Hlavné priority: • bezpečnosť • budovanie štátnej a spoločenskej odolnosti v krajinách Východu a Juhu • integrovaný prístup pri riešení kríz • regionálna kooperácia • globálne riadenie¹⁷⁴
Strategický kompas EÚ (2022)	Akčný plán na posilnenie SBOP EÚ do roku 2030 a rozpracovanie úloh, vyplývajúcich z Globálnej stratégie EÚ. Hlavné piliere: aktivita, bezpečnosť, investície, partneri Hlavné kategórie: • operácie a misie, • rozvoj spôsobilostí EÚ • rozvoj partnerstiev • posilňovanie odolnosti v čelení hybridným hrozbám¹⁷⁵

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe jednotlivých zdrojov.

Geopolitická situácia je dynamický proces, ktorý si vyžaduje neustavnú pozornosť a ostražitosť. SR je v prípade potreby otvorená aktualizácii svojich strategických dokumentov. Tým sa hlási, ako suverénny štát so svojim členským ukotvením v EÚ a v NATO, riešiť výzvy v úzkej spolupráci so svojimi partnermi a zastrešujúcimi zoskupeniami.

¹⁷⁴GUBALOVA, V. (ed.). 2021. *From contestation to buy-in: The EU's Common Foreign and Security Policy as seen from European capitals*. s. 21.

¹⁷⁵MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika v roku 2020: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. s. 30.

Záver

Europeizácia národnej zahraničnej politiky bola ústrednou témou tejto diplomovej práce. Spolupráca štátov na detailne spracovaných, niekoľkonásobne prerokovaných, vyjednávaných a napokon schválených stratégiách sú vodiacou líniou pre každý jeden členský štát, ktorý včasnou identifikáciou hrozieb sa dokáže dostatočne pripraviť. Výnimkou nie je ani SR, ktorá aktívne participuje na ich tvorbe a implementácii. SR síce patrí rozlohou a počtom obyvateľov medzi malé európske štáty, avšak na druhej strane má potenciál upozorniť a presadiť v rámci Európskej únie svoje postoje rovnako ako každá členská krajina. Zvlášť, ak je súčasťou koalície regionálneho, tematického alebo iného typu, kedy na konkrétnu problematickú oblasť či otázku dokáže užšou spoluprácou poukázať menšie zoskupenie krajín výraznejšie.

Tvorba a výkon zahraničnej politiky bola od počiatku existencie samostatnej republiky v značnej miere ovplyvnená pokojným rozdelením ČSFR, aktívnym záujmom stať sa súčasťou KBSE, EÚ, NATO a iných organizácií a partnerstiev, ale aj národnou exekutívou. Po neúspešných pokusoch začať prístupové rokovania s EÚ napokon po parlamentných voľbách v roku 1998 začalo pre SR nové obdobie kategoricky meniace a formulujúce jej budúcnosť. Už v predvstupovom období deklarovala SR ochotu koordinovať svoju zahraničnú politiku so SZBP EÚ a v rámci prvých otvorených kapitol počas prístupového rokovania bola aj predčasne uzatvorená. Tým, že SR sa stala členom EÚ, sa zo zahraničnopolitického cieľa stal jej zahraničnopolitický nástroj. Potrebovala sa však inštitucionálne na to pripraviť a záštitu nad SZBP prevzalo vtedajšie MZV SR.

SR podporuje krajiny západného Balkánu v ich snahách stať sa kandidátskymi a členskými krajinami EÚ (niektoré už status kandidáta nadobudli), ale nie na úkor toho, aby ich členstvo bolo v budúcnosti ohrozené. SR s ČR boli natoľko presvedčené o vážnosti „vsuvky“ poukazujúcu na bilaterálne nezhody medzi Severným Macedónskom a Bulharskom, že zablokovali ďalší postup v rokovaniach, ktorými sa malo priblížiť k prístupovému procesu Severného Macedónska a Albánska do EÚ. Podporné aktivity SR boli zdôrazňované aj počas cesty I. Korčoka v partnerských štátoch západného Balkánu. Ocenením slovenskej diplomacie bolo vymenovanie M. Lajčáka za osobitného zástupcu EÚ pre dialóg medzi Belehradom a Prištinou. 22 krajín EÚ uznáva vyhlásenie nezávislosti Kosova, naopak SR v tomto smere

nebola dostatočne ovplyvnená európskymi štátmi a prechováva svoj postoj aj napriek zmenám vlád a vnútropolitckej situácie.

Východná zahraničná politika SR začala v prvých mesiacoch roka 2022 naberať nový rozmer. Po anexii Krymu sa SR pripájala v rámci EÚ k rozhodnutiam o sankcionovaní Ruska, no svojim útokom na Ukrajinu vo februári 2022 si vyžiadalo omnoho ráznejší a tvrdší prístup. V rámci pripravovaného Strategického kompasu sa mali analyzovať potenciálne hrozby, následne sa mal pripraviť plán ako postupovať. Ruský útok mal za následok prepísanie a dopĺňanie, a tak lepšie prepracovaný bol aj v závere marca 2022 schválený. SR podporuje Ukrajinu v jej ambíciách o vstup do EÚ a NATO, avšak zatiaľ nie je možné odhadnúť, akou cestou sa rozhodne pokračovať, keďže s Ruskom zdieľa svoje hranice.

MZVaEZ SR vo svojich výročných správach a spolu s MO SR aj v strategických dokumentoch prepája zahraničnú politiku SR so SZBP, s ktorou súvisí Strategický kompas EÚ aj Globálna stratégia EÚ. V zahraničnej politike voči ČLR však začala byť „morálnym“ lídrom a považuje sa za jedného z najväčších kritikov porušovania ľudských práv v ČLR. Tým by sme chceli poukázať na viacstranný záber europeizácie, nie je iba sťahovanie politik z úrovne EÚ, ale aj nahrávanie domácich postojov a priorít na európsku úroveň a crossloading, čiže vzájomné zdieľanie postojov a myšlienok medzi štátmi, ktoré sme v rámci praktickej časti mali možnosť rozobrať.

Za hlavný prínos tejto práce považujeme analýzu a zosumarizovanie komplexnej problematiky s poskytnutím potrebného kontextu.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

BREZÁNI, P. (ed.) 2021. *Yearbook of Slovakia's foreign policy*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, 2021. 287 s. ISBN 978-80-89645-04-6.

DULEBA, A. – LUKÁČ, P. – WLACHOVSKÝ, M. 1998. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: východiská, stav a perspektívy*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku - Friedrich Ebert Stiftung, 1998. 63 s. ISBN 80-967745-49.

FIGEĽ, J. - ADAMIŠ, M. 2004. *Slovensko na ceste do Európskej únie: kapitoly a súvislosti*. 2. dopln. a rev. vyd. Bratislava: Zastúpenie Európskej komisie v SR, 2004. 176 s. ISBN 80-89102-07-7.

GREEN COWLES, M. CAPORASO, J. RISSE, T. 2001. *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. New York: Cornell University Press, 2001. 274 s. ISBN 978-0-8014-8671-5.

GROSS, E. 2009. *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management*. London: Palgrave Macmillan, 2009. 194 s. ISBN 978-0-230-23385-0.

LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2011. *Európska únia*. Bratislava: Sprint dva, 2011. 448 s. ISBN 978-80-89393-33-6

MOJŽITA, M. 2019. *Kňazko / Demeš / Kňazko: formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990 až 1993*. Vydanie druhé. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2019. Pamäť, Zväzok 1. 223 s. ISBN 978-80-224-1726-6.

VLČEK, D. – KAŠČÁKOVÁ, D. 2010. *Zahraničná politika Slovenskej republiky: základné východiská, ciele a realizácia*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, 2010. 106 s. ISBN 978-80-557-0042-7.

Elektronické zdroje

BAILES, A. JK. M.- WHITING, G. 2011. *Death of an institution: The end for Western European Union, a future for European defence*. In *Egmont papers*. [elektronický zdroj]. 26. máj 2011. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <<https://www.egmontinstitute.be/death-of-an-institution-the-end-for-western-european-union-a-future-for-european-defence-2/>>

BÁTORA, J. 2014. *Europeanization of Foreign Policy: Whither Central Europe?* In *Informační systém Masarykovy univerzity*. [elektronický zdroj]. 28. august 2014. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <https://is.muni.cz/el/1490/jaro2015/CZS01/um/IR_of_central_europe_drulak_sabic_12lect.pdf>

BLOCKMANS, S. 2017. *Differentiation in CFSP: Potential and Limits*. In *Instituto Affari Internazionali*. [elektronický zdroj]. 8. marec 2017. s. 14. [cit. 2022-03-26]. Dostupné na: <https://www.iai.it/sites/default/files/eu60_5.pdf>

BÖRZEL, T. A. 2003. *How the European Union Interacts with its Member States*. In *IHS Political Science Series*. [elektronický zdroj - Working Paper]. No. 93. November 2003. [cit. 2022-02-20]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/1049/>>

Bundesministerium der Verteidigung. 2022. *GSVP: Gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik: Sicherheits- und Verteidigungspolitik in der EU*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-27]. Dostupné na: <<https://www.bmvg.de/de/themen/gsvp-sicherheits-verteidigungspolitik-eu>>

CDK. 2018. *Zahraniční a bezpečnostní politika*. [elektronický zdroj]. 2018. [cit. 2022-03-21]. Dostupné na: <<https://euroskop.cz/evropska-unie/politiky-eu/zahranici-a-bezpecnost/zahranicni-a-bezpecnostni-politika/>>

CVCE. 2022. *European Political Cooperation*. In *The University of Luxembourg portal*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-21]. Dostupné na: <<https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/fed975ca-665b-4c89-ac04-0ac7e8919c51>>

CVCE. 2022. *The European Political Community*. In *The University of Luxembourg portal*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-21]. Dostupné na: <<https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/6550430e-98c0-4441-8a60-ec7c001c357b>>

CVCE. 2022. *The Treaty of Lisbon*. In *The University of Luxembourg portal*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-24]. Dostupné na: <<https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/d7da2396-d047-4c4e-ae1b-f9edb47e3739>>

DE MUNTER, A. 2021. *The Western Balkans*. In *European Parliament Portal*. [elektronický zdroj]. Október 2021. [cit. 2022-04-02]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans>>

DULEBA, A. 2011. *Twenty years of Slovak foreign policy*. In *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. Vol. 21. No. 3–4, 2011, pp. 25–63. 2012. [elektronický zdroj]. 2011. [cit. 2022-03-30]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/26590424>>

DOSENRODE, S. 2020. *Europeanization*. In *Oxford University Press*. [elektronický zdroj]. 30. júl 2020. [cit. 2022-02-12]. Dostupné na: <<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1477>>

EURACTIV. 2010. *Hlas “nových” členov v EÚ je stále slabý*. In *Portál Euractiv*. [elektronický zdroj]. 3. jún. 2010. [cit. 2022-03-27]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/all/news/hlas-novych-clenov-v-eu-je-stale-slaby-015232/>>

EURACTIV. 2010. *Nezávislé Kosovo je v poriadku. Nezävazne*. In *Portál Euractiv*. [elektronický zdroj]. 22. júl 2010. [cit. 2022-04-05]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/all/news/nezavisle-kosovo-je-v-poriadku-nezavazne-015585/>>

EURACTIV. 2022. *Strategický kompas Únie a jeho reflexia ruskej agresie na Ukrajine*. In *Portál Euractiv*. [elektronický zdroj]. 25. marec 2022. [cit. 2022-03-27]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/strategicky-kompas-unie-a-jeho-reflexia-ruskej-agresie-na-ukrajine/>>

European Commission. 2022. *Areas of EU action*. In: *European Commission website*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-18]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_sk>

European Commission. 2022. *Conditions for membership*. In: *European Commission website*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-02-02]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership_en>

European Commission. 2022. *European External Action Service*. In *European Union Portal*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-24]. Dostupné na: <https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eeas_en>

European Union External Action. 2022. *Shaping of a Common Security and Defence Policy*. In *European Union External Action website*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-21]. Dostupné na: <https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy-_en>

Európska komisia. 2022. *Zakladajúce dohody*. In *Portál Európskej únie*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_sk>

Európska rada. 2022. *Európska rada, 24. – 25. marca 2022*. [elektronický zdroj]. 29. marec 2022. [cit. 2022-03-29]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/meetings/european-council/2022/03/24-25/>>

Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Chronologický prehľad – reštriktívne opatrenia EÚ voči Bielorusku*. [elektronický zdroj]. 21. marec 2022. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/>>

Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Reštriktívne opatrenia EÚ voči Rusku v súvislosti s Ukrajinou (od roku 2014)*. [elektronický zdroj]. 6. apríl 2022. [cit. 2022-04-06]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>>

Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Východné partnerstvo*. [elektronický zdroj]. 11. január 2022. [cit. 2022-03-29]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eastern-partnership/>>

Európska rada a Rada Európskej únie. 2022. *Vzťahy EÚ s Bieloruskom*. [elektronický zdroj]. 21. marec 2022. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eastern-partnership/belarus/>>

General Secretariat of the Council. 2022. *Foreign Affairs Council configuration (FAC))*. In *Official website of the Council of the EU and the European Council*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-24]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/fac/>>

General Secretariat of the Council. 2022. *Members of the European Council*. In *Official website of the Council of the EU and the European Council*. [elektronický zdroj]. 23. február 2022. [cit. 2022-03-26]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/members/>>

GRAZIANO, P. MAARTEN, V. 2002. *Europeanization: Concept, Theory, and Methods*. In *The Member States of the European Union*. [elektronický zdroj]. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press. 2002. [cit. 2022-03-14]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/303484310_Europeanization_Concept_Theory_and_Methods>

GUBALOVA, V. (ed.). 2021. *From contestation to buy-in: The EU's Common Foreign and Security Policy as seen from European capitals*. [elektronický zdroj]. Máj 2021. [cit. 2022-04-04]. Dostupné na: <<https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2021/05/From-Contestation-to-Buy-In-the-EU%E2%80%99s-Common-Foreign-and-Security-Po.pdf>>

HANG, N. T. T. 2011. *Europeanization: Simply a Top-Down Process?* In *Marmara Journal of European Studies*. [elektronický zdroj]. Vol. 19, No. 1, 2011, s. 135-151. [cit. 2022-03-10]. Dostupné na: <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1325>>

HILL, Ch. WONG, Y.-P. R. 2011. *National and European Foreign Policies: Towards Europeanization?* In *West European Politics* [elektronický zdroj]. Apríl 2011. 25 s. [cit. 2022-03-15]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/228395911_National_and_European_Foreign_Policies_Towards_Europeanization>

HOFFMEISTER, K. 2019. *Towards a real european foreign policy*. In *Young European Federalists*. [elektronický zdroj]. 30. august 2019. [cit. 2022-03-24]. Dostupné na: <<https://www.thenewfederalist.eu/towards-a-real-european-foreign-policy?lang=fr>>

HOLÁSEK, P. 2012. *The beginnings of Slovak foreign policy* In *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. Vol. 21, No. 3-4. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association [elektronický zdroj]. 2012. s. 12 – 13. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/26590423>>

HOWEL, K. 2002. *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies* [elektronický zdroj]. 29. november 2002. 27 s. [cit. 2022-02-12]. Dostupné na: <<http://aei.pitt.edu/1720/1/Howell.pdf>>

KOUTRAKOSS, P. 2017. *The European Union's Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies. 3. vol. ISBN: 978-91-86107-73-4 [elektronický zdroj]. Máj 2017. [cit. 2022-03-24]. Dostupné na: <https://www.sieps.se/en/publications/2017/the-european-unions-common-foreign-and-security-policy-after-the-treaty-of-lisbon-20173/sieps_2017_3>

LADRECH, R. 1994. *Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*. In *Journal of Common Market Studies*. [elektronický zdroj]. Vol. 32. Cambridge: Basil Blackwell. Marec 1994. s. 69-88. [cit. 2022-03-01]. Dostupné na: <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1994.tb00485.x>>

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2021. *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. In *MO SR portál*. [elektronický zdroj]. 2021. [cit. 2022-04-01]. Dostupné na <https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf>

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2022. *Operácia ALTHEA, Bosna a Hercegovina*. In *MO SR portál*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-04-01]. Dostupné na <<https://www.mod.gov.sk/operacia-althea-bosna-a-hercegovina/>>

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 2022. *Vstup do NATO*. In *MO SR portál*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na <<https://www.mosr.sk/vstup-do-nato/?mnu=288>>

MZVaEZ SR. 2022. *Stále zastúpenie SR pri EÚ Brusel: Naše poslanie*. In *Portál MZVaEZ SR*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/web/szbrusel/o_nas/nase_poslanie>

MZVaEZ SR. 2021. *Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2020*. In *Slov-lex*. [elektronický zdroj]. 2021. s. 67. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2021/20>>

MZVaEZ SR. 2022. *Výročná správa o členstve Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2021*. In *Slov-lex*. [elektronický zdroj]. 2022. s. 18. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/50>>

MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika Slovenskej republiky v roku 2021*. In *Portál MZVaEZ SR*. [elektronický zdroj]. 2021. s. 21. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/4238286/2021-Zahrani%C4%8Dna-a-europska-politika-SR-v-roku-2021.pdf>>

MZVaEZ SR. 2020. *Zahraničná a európska politika v roku 2019: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. In *Portál MZVaEZ SR*. ISBN 978-80-88726-74-6. [elektronický zdroj]. 2020. s. 56. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/2365670/2019+Vyrocna+sprava+ministerstva>>

MZVaEZ SR. 2021. *Zahraničná a európska politika v roku 2020: Výročná správa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky*. In *Portál MZVaEZ SR*. ISBN 978-80-88726-76-0. [elektronický zdroj]. 2021. s. 60. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/2365670/2020+Vyrocna+sprava+ministerstva>>

Rada EÚ. 2022. *Strategický kompas pre silnejšiu bezpečnosť a obranu EÚ v nasledujúcom desaťročí*. [elektronický zdroj]. 21. marec 2022. [cit. 2022-03-29]. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>>

RADAELLI, C. 2002. *The domestic impact of european union public policy: notes on concepts, methods, and the challenge of empirical research*. In *Politique européenne*. [elektronický zdroj].

Vol. 5. s. 105-136. 2002. [cit. 2022-03-08]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3917/poeu.005.0105>>

RUSIŇÁK, P. 2008. *K potrebe výskumu diplomacie – európske súvislosti*. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie: Diplomatická služba členského štátu EÚ v procese európskej integrácie*. [elektronický zdroj]. 14. - 15. máj 2008. s. 288. [cit. 2022-03-22]. ISBN: 978-80-225-2630-2. Dostupné na: <https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/konferencie/zborniky/Zbornik_2008_Diplomaticka_sluzba_clenskeho_statu_EU.pdf>

SITA. 2021. *Čína uvalila sankcie na európskych predstaviteľov, je medzi nimi aj slovenská europoslankyňa*. In *Webnoviny.sk*. [elektronický zdroj]. 22. marec 2021. [cit. 2022-04-01]. Dostupné na: <<https://www.webnoviny.sk/cina-uvalila-sankcie-na-europських-predstaviteľov-je-medzi-nimi-aj-slovenska-europoslankyna/>>

SITA. 2022. *Čaputová odovzdala Moldavsku humanitárnu pomoc a spolu so Sanduovou odsúdili agresiu Ruska*. In *Webnoviny.sk*. [elektronický zdroj]. 30. marec 2022. [cit. 2022-04-01]. Dostupné na: <<https://www.webnoviny.sk/prezidentka-caputova-v-moldavsku-navstivi-utecenecky-tabor-a-odovzda-humanitarnu-pomoc/>>

Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu. 2022. *Národný konvent o EÚ v Macedónsku*. In *SlovakAid*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-04-01]. Dostupné na: <<https://slovakaid.sk/projekty/narodny-konvent-o-eu-v-macedonsku/>>

Stiftung Wissenschaft und Politik. 2022. *The EU Common Foreign and Security Policy*. In *SWP-Berlin*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: <<https://www.swp-berlin.org/en/topics/dossiers/the-eu-common-foreign-and-security-policy>>

STRUHÁRIK, F. – FOLENTOVÁ, V. 2018. *Pellegriniho vláda skopirovala od Ficovej aj staré sľuby o úspešnom predsedníctve či obnovení IC vlakov*. In *Denník N*. [elektronický zdroj]. 22. marca 2018. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://dennikn.sk/1072655/pellegriniho-vlada-skopirovala-od-ficovej-aj-stare-sluby-o-uspesnom-predsednictve-ci-obnoveni-ic-vlakov/>>

ŠIMALČÍK, M. 2020. *Slovakia: A New Challenger of China's Human Rights Record?* In *The Diplomat*. [elektronický zdroj]. 17. august 2020. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://thediplomat.com/2020/08/slovakia-a-new-challenger-of-chinas-human-rights-record/>>

ŠNÍDL, V. 2021. *Vakcíny netreba vítať na letisku, hovorí Nad'. Korčok označil dodávky Sputnika za hybridnú operáciu*. [elektronický zdroj]. 2. marec 2021. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://dennikn.sk/2292733/vakciny-netreba-vitat-na-letisku-hovori-nad-korcok-oznacil-dodavky-sputnika-za-hybridnu-operaciju/>>

TASR. 2020. *Vyjadrenie: Štátna tajomníčka Ingrid Brocková na Ministerskej rade OBSE*. [elektronický zdroj]. 4. december 2020. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:20201204TBB00165>>

TASR. 2021. *Kyjev reagoval na vyjadrenie Igora Matoviča o Zakarpatskej Ukrajine*. In *Teraz.sk*. [elektronický zdroj]. 3. marec 2021. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://www.teraz.sk/spravy/kyjev-reagoval-na-vyjadrenie-igora-matov/532280-clanok.html>>

TASR. 2022. *Lajčák vyzval Kosovo a Srbsko k rýchlejšiemu posunu v rozhovoroch*. In *Teraz.sk*. [elektronický zdroj]. 3. február 2022. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://www.teraz.sk/zahranicie/lajcak-vyzval-kosovo-a-srbsko-k-rychl/609170-clanok.html>>

Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 2022. *Foreign and security policy — the role of the Council and the European Council*. In *EUR-lex*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-25]. Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4413645>>

Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 2022. *Glosár súhrnov: Rada Európskej únie*. In *EUR-lex*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-24]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aeu_council>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 1998. *Vladimír Mečiar: predseda vlády Slovenskej republiky*. In *Úrad vlády SR – portál*. [elektronický zdroj]. 15. jún 1998. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na <<https://www.vlada.gov.sk/vladimir-meciar/>>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2002. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*. In *Úrad vlády SR – portál*. [elektronický zdroj]. November 2002. s. 45. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2006. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*. In *Úrad vlády SR – portál*. [elektronický zdroj]. August 2006. s. 56. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2010. *Občianska zodpovednosť a spolupráca*. In *Úrad vlády SR – portál*. [elektronický zdroj]. August 2010. s. 54. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <<https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/data/files/6257.pdf>>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2012. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*. In *Úrad vlády SR – portál*. [elektronický zdroj]. Máj 2012. s. 65. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/data/files/2008_programove-vyhlasenie-vlady.pdf>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2016. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*. In *Portál MO SR*. [elektronický zdroj]. 2016. s. 70. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <https://www.mosr.sk/data/files/3345_6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2020. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky*. In *Úrad vlády SR – portál*. [elektronický zdroj]. 2020. s. 121. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/data/files/7817_programove_vyhlasenie_2020_2024.pdf>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2021. *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024*. In *NR SR – portál*. [elektronický zdroj]. 28. apríla 2021. s. 130. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>>

Úrad vlády Slovenskej republiky. 2022. *História vlád SR*. In *Úrad vlády SR - portál*. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-31]. Dostupné na: <<https://www.vlada.gov.sk/historia-vlad-sr/>>

YAR, L. 2020. *Slovensko a Česko sa postavili Bulharom: Do procesu rozširovania neťahajte bilaterálne problémy, odkazujú*. In *Euractiv*. [elektronický zdroj]. 18. december 2020. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/rozsirovanie/news/slovensko-a-cesko-sa-postavili-bulharom-do-procesu-rozsirovania-netahajte-bilateralne-problemy-odkazuju>>

YAR, L. 2022. *ROZHOVOR: Kedy vstúpi Ukrajina do EÚ? Bude to o dohode, na rýchly vstup nemá Únia páky, hovorí analytička*. In *TA3*. [elektronický zdroj]. 9. marec 2022. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://www.ta3.com/clanok/230151/rozhovor-kedy-vstupi-ukrajina-do-eu-bude-to-o-dohode-na-rychly-vstup-nema-unia-paky-hovori-analyticka>>

YAR, L. – EuroPolicy. 2020. *Strategický kompas: Krajiny Únie chystajú spoločný zoznam bezpečnostných hrozieb*. In *Euractiv*. [elektronický zdroj]. 25. september 2020. [cit. 2022-04-03]. Dostupné na: <<https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/strategicky-kompas-krajiny-unie-chystaju-spolocny-zoznam-bezpecnostnych-hrozieb/>>

Právne normy

Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie. (2016/C 202/01). [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT>>

Zmluva o Európskej únii (konsolidované znenie). C 326/13. In *Úradný vestník Európskej únie*. [elektronický zdroj]. 26. október 2012 [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: <<https://eur->

lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF>

- Hlava V. čl. 15.
- Hlava V. čl. 24. ods. 1.
- Hlava V. čl. 26
- Hlava V. čl. 28.
- Hlava V. čl. 31. ods. 2.
- Hlava VI. čl. 47

Zmluva o fungovaní Európskej únie (konsolidované znenie). C 202/47. In *Úradný vestník Európskej únie*. [elektronický zdroj]. 7. jún 2016. [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0021.01/DOC_3&format=PDF>

- Hlava VI. čl. 221

Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva. (2007/C 306/01). [elektronický zdroj]. 17. december 2007. [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2007.306.01.0001.01.SLK&toc=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC>

- Hlava II. čl. 12
- Hlava II. čl. 10c, ods. 27. pododsek a)
- Hlava VI. čl. 188q

Iné zdroje

ONDRIAŠ, J. Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomická Univerzita Bratislava, Dolnozemska cesta 1/b, Bratislava. Európska únia II. 2022-02-22. Prednáška.